

Міністерство освіти і науки України
Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

Декан факультету
природничо-географічної
освіти та екології

_____ професор Турчинова Г.В.

«___» _____ 2020 р.

СИЛАБУС
нормативної навчальної дисципліни

Методика навчання географії
(назва навчальної дисципліни)

освітнього ступеня

бакалавр

галузі знань
спеціальності

01 Освіта
014.07 Середня освіта (Географія)

(Шифр за ОПП ПП.3.1.1.4)

Київ
2020 рік

Силабус розроблено на підстав навчальної програми «Методика навчання географії у ЗЗСО» затвердженої на засіданні Вченої ради НПУ імені М.П. Драгоманова

« » березня 2020 р., протокол № .

Розробник: Кобернік С.Г. – доктор педагогічних наук, професор кафедри психолого-педагогічних дисциплін.

Затверджено на засіданні кафедри психолого-педагогічних дисциплін

« » вересня 2020 року, протокол № 2

Завідувач кафедри _____

Л.А. Покась

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітній ступень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 9	Галузь знань 01 Освіта (шифр і назва)	Нормативна (за вибором)	
	Напрямок підготовки 014.07 Середня освіта (шифр і назва)		
Модулів – 4	Спеціальність (професійне спрямування): Географія	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 4		3-4 й	3-4 й
Індивідуальне науково-дослідне завдання __творчий проєкт__ (назва)		Семестр	
Загальна кількість годин - 270		6,7-й	6,7-й
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2/2 в т.ч. індивідуальна робота, самостійної роботи студента – 3/3	Освітній ступень: Бакалавр	50 год.	14 год.
		Практичні, семінарські	
		год.	год.
		Лабораторні	
		61 год.	10 год.
		Індивідуальна робота	
		год.	год.
		Самостійна робота	
		159 год.	246 год.
Індивідуальні завдання: год.			
Види контролю: 6 семестр - залік; 7 семестр - екзамен			

Предмет вивчення навчальної дисципліни: зміст і структура сучасних курсів шкільної географії, а також методи, засоби й форми навчання, виховання і розвитку учнів у процесі вивчення географії у закладах загальної середньої освіти.

Міждисциплінарні зв'язки: дана дисципліна широко використовує зв'язки з педагогікою, особливо дидактикою, історією педагогіки, віковою психологією та дисциплінами географічного циклу, що дозволяє активізувати навчально-пізнавальну діяльність студентів і підвищити ефективність формування їх методичних знань, умінь, навичок та відповідних фахових компетентностей.

2. Мета і завдання навчальної дисципліни:

Метою викладання навчальної дисципліни “Методика навчання географії” є формування готовності майбутнього вчителя географії до реалізації завдань шкільної географічної освіти, опанування студентами сучасними педагогічними технологіями і методиками навчання географії та формування у них фахових компетентностей щодо пізнавальної взаємодії з учнями на основі суб'єкт-суб'єктних відносин, а також формування у майбутніх учителів географії необхідних умінь і навичок для роботи в сучасних умовах розвитку закладів загальної середньої освіти.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни є формування професійно-методичної компетентності майбутнього учителя географії, розвиток професійно-методичних умінь, опанування методикою організації освітньо-виховного процесу з географії в базовій школі, формування у студентів практичних умінь і навичок з організації та проведення різноманітних форм навчальних занять і позакласної роботи з географії в ЗЗСО; розвиток творчих здібностей майбутніх учителів, потреби до самовдосконалення та самоосвіти.

Основні результати навчання та компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми

Результати навчання	Компетентності
<p><i>Знати:</i> – загальні науково-теоретичні основи вивчення шкільного курсу географії;</p> <p>– завдання та принципи організації шкільної географічної освіти на сучасному етапі розвитку національної школи.</p> <p><i>Вміти:</i> – орієнтуватись в сучасному інформаційно-освітньому просторі та створювати особистісно-орієнтоване і розвивальне середовище для учнів;</p>	<p><i>Інтегральна компетентність:</i></p> <p>здатність вирішувати завдання в галузі географічних наук, шкільної географічної освіти і на межі предметних галузей, що передбачає застосування теорій та методів природничих наук, методики навчання географії і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.</p>

– використовувати в освітньо-виховному процесі методологічні, історико-наукові знання та надбання етнопедагогіки;

– організовувати різноманітні види навчально-пізнавальної діяльності учнів на заняттях (колективну, групову, індивідуальну).

Знати: – структуру та зміст чинних навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників з географії;

– методи географічних і педагогічних наукових досліджень та технології організації сучасного освітньо-виховного процесу з географії.

Вміти: – орієнтуватись в сучасному інформаційно-освітньому просторі та створювати особистісно-орієнтоване і розвивальне середовище для учнів;

– конструювати зміст навчального матеріалу відповідно до цілей географічної освіти;

– використовувати в освітньо-виховному процесі методологічні, історико-наукові знання та надбання етнопедагогіки;

– моделювати різноманітні види навчальних занять (уроки різних типів, навчально-практичні заняття, лекції, семінари, дидактичні ігри, навчальні екскурсії тощо), самостійну навчально-пізнавальну діяльність учнів;

– добирати оптимальні методи та засоби навчання;

– здійснювати обґрунтований вибір технологій навчання та конструювати навчальне заняття відповідно до обраної технології;

– здійснювати корекцію знань і умінь учнів з географії, розвивати рефлексивне мислення школярів.

Знати: – шляхи реалізації завдань виховання особистості школяра в процесі

Загальні компетентності:

Знання та розуміння предметної області (географії) та області професійної діяльності.

Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

Здатність до використання інформаційних технологій.

Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

Здатність спілкуватися іноземною мовою за спеціальністю.

Здатність до навчання і самовдосконалення упродовж життя.

Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.

Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконаних робіт.

Здатність працювати як самостійно, так і в команді.

Визнання морально-етичних аспектів професійної діяльності і необхідності інтелектуальної чесності, а також здатність забезпечити безпеку життєдіяльності.

Спеціальні компетентності:

Здатність застосовувати сучасні методи та технології навчання, зокрема й інформаційні, для забезпечення високої якості освітньо-виховного процесу.

урочної, позаурочної та позакласної роботи з географії;

– специфіку матеріальної бази навчання географії.

Вміти: – здійснювати керівництво позаурочною та позакласною роботою з географії;

– створювати та раціонально використовувати навчально-матеріальну базу кабінету географії;

– здійснювати моніторинг навчальної діяльності учнів та уміння керувати навчальним процесом на основі результатів зворотного зв'язку;

– аналізувати, узагальнювати та впроваджувати в шкільну практику сучасні педагогічні інновації та перспективний досвід кращих учителів.

Здатність застосовувати загальну модель процесу навчання географії для планування та організації навчально-виховного процесу при вивченні географії.

Здатність до проектування власної діяльності під час навчання географії учнів середньої школи.

Здатність застосовувати набуті знання з предметної галузі для формування в учнів загальних і предметних компетентностей та цілісної природничо-наукової картини світу через міжпредметні зв'язки з фізикою, біологією, хімією, відповідно до вимог Державного стандарту з освітньої галузі «Природознавство».

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні основи методики навчання географії у закладах загальної середньої освіти

Тема 1. Методика навчання географії як педагогічна наука. Завдання, структура і зміст сучасних курсів шкільної географії. Поняття про методику навчання географії. Предмет її вивчення. Основні завдання методики на сучасному етапі: визначення і розкриття освітньої, виховної та розвиваючої мети курсів шкільної географії, удосконалення їхнього змісту; розробка та обґрунтування ефективних методів, прийомів, засобів і форм навчання; дослідження педагогічних умов формування системи географічних знань, умінь, навичок, цінностей та життєвих компетентностей.

Структура методики навчання географії. Загальна методика. Окремі методики. Зв'язок методики навчання з педагогікою, психологією, географічними науками. Міжпредметні зв'язки з іншими науками.

Сучасні проблеми методики навчання географії. Удосконалення змісту і структури шкільної географічної освіти. Розробка нових навчальних програм. Навчально-методичне і дидактичне забезпечення географічних курсів у школі. Підвищення ефективності позакласної роботи з географії. Створення нових технологій навчання. Проблема комплексного використання на уроках географії традиційних і нестандартних методів, засобів та форм навчання.

Вимоги суспільства до фахової підготовки майбутнього вчителя географії. Формування фахових рис особистості необхідних для роботи з школярами. Педагогічна майстерність.

Загальноосвітні та світоглядні завдання географічної освіти у середній школі. Розвиток загальної геоекологічної культури та мислення школярів. Розкриття і усвідомлення географічних теорій, гіпотез, закономірностей як основи розвитку мислення учнів. Формування наукового світогляду на уроках географії.

Структура та основні компоненти змісту географічної освіти. Теоретичні та емпіричні знання. Світоглядні ідеї, уявлення, поняття, закони і закономірності, причинно-наслідкові зв'язки та фактичні відомості. Єдність географічної оболонки, взаємозв'язок і розвиток усіх компонентів природи і суспільства. Необхідність раціонального використання природних умов і природних ресурсів. Співробітництво країн у вирішенні глобальних проблем людства.

Система географічних наук та її відображення у змісті та структурі шкільної географії. Принципи відбору та систематизації інформації. Використання методів наукових досліджень. Спостереження як провідний метод шкільних курсів географії. Методи вимірювань географічних об'єктів. Методи посередніх досліджень: картографічний метод, математичне моделювання, теоретичний аналіз наукової літератури та ін. Метод

лабораторного аналізу (зразків гірських порід, води, ґрунту тощо). Теоретичне ознайомлення школярів з аерокосмічними дослідженнями та реальним експериментуванням.

Роль міжпредметних та внутрішньопредметних зв'язків шкільних курсів географії.

Географічні уміння і навички. Типи умінь: фізико-географічні, економіко-географічні, екологічні, економічні, картографо-топографічні та ін.

Роль шкільної географії в екологічному, моральному та естетичному вихованні; у здійсненні трудового, політехнічного та економічного навчання; у підготовці учнів до майбутньої трудової діяльності.

Курс фізичної географії як система знань про географічну оболонку та територіальні закономірності розвитку природи. Економічна та соціальна географія. Вивчення закономірностей розміщення населення та господарства.

Проблема концепції змісту та стандартів географічної освіти в Україні. Необхідність забезпечення єдності шкільних курсів та створення узагальнюючого курсу шкільної географії. Проблема створення сучасних підручників і навчально-методичних посібників для вивчення географії. Комп'ютерне забезпечення і застосування інтерактивної дошки. Краєзнавчий принцип як провідний у системі навчання географії в основній школі.

Особистість учителя географії. Формування професійних рис. Морально-педагогічна спрямованість його світогляду. Професійно-педагогічне уміння та здібності учителя: пізнавальні, конструктивні, комунікативні, інформаційні, організаторські. Шляхи їх удосконалення. Засоби і способи професійного самовдосконалення.

Теоретична самопідготовка вчителя географії. Робота з психолого-педагогічною та методичною літературою, філософське осмислення змісту та структури шкільної географії, процесу формування у школярів географічних знань. Самооцінка власної педагогічної діяльності.

Вивчення перспективного педагогічного досвіду вчителів географії (шляхом опрацювання інформаційних джерел та безпосередніх контактів з ними). Творче застосування передового досвіду в практичній діяльності.

Розширення і поглиблення краєзнавчого кругозору вчителя географії. Участь у туристично-краєзнавчій роботі.

Творча розробка різних типів уроків, позакласних заходів з географії. Перевірка їх ефективності на практиці. Науково-пошукова та експериментальна діяльність учителя географії. Публікація наукових праць, виступи на нарадах, семінарах, конференціях.

Тема 2. З історії розвитку шкільної географії та методики її навчання в Україні. Географічні відомості про Україну в найдавніші часи. Нестор - вітчизняний географ-літописець /"Іпатіївський літопис"/. Розвиток географічних знань у школах Західної Європи та в Україні. Братські школи. Києво-Могилянська Колегія /1632р./.

Розвиток географічної науки і шкільної географії у період входження України до складу Російської імперії. Поява географії як самостійного предмета у навчальних закладах. Московська школа математичних і

навігаційних наук / 1701 р./, Гімназія Глюка /1703/. Перші науково-популярні посібники та підручники з географії. Географічні праці М.В. Ломоносова, В.М. Татищева, С.П. Крашеніннікова та ін.

Стан і розвиток шкільної географії у XIX ст. Становлення географії як обов'язкового навчального предмета у середніх закладах освіти. Підготовка вчителів географії у вищих навчальних закладах.

Праці з проблем викладання географії М.В. Гоголя /"Думки про географію"/, Ф.Студинського /"Географія для дітей"/, М.І. Пирогова /"Кафедра географії в університетах"/. Роль К.Д. Ушинського у розвитку шкільної географічної освіти. Методичний посібник Д.Д. Семенова /"Педагогічні замітки для учителів", 1864р./, Наукова школа Д.М. Анучина /1884р./, Аналіз підручників з географії і методичних посібників другої половини XIX ст. I з'їзд вчителів географії /1915 р./, Внесок у розвиток географії С.Л. Рудницького.

Розвиток шкільної географії та методики її навчання в часи існування СРСР. Перші підручники в Україні /"Коротка географія України" В.В. Костяківського, "Економічна географія України" К.Г. Воблого/. Домінування краєзнавчого принципу у системі шкільної географічної освіти.

Період дії "комплексних програм". Ліквідація географії як шкільного предмета та її відновлення в 1930-ті роки.

Журнал "Географія в школі" /1934р./, його значення. Розвиток методичної науки після Другої світової війни. Внесок М.М. Баранського, А.В. Даринського, Л.М. Панчешнікової, І.С. Матрусова, А.Е. Бібік, М.С. Максимова, Т.П. Герасимової, М.К. Ковалевської, В.С. Коринської та ін.

Створення лабораторії методики навчання географії у НДІП України. Випуск методичних збірників. Методичні розробки В.Д. Поданчука, О.Т. Діброва, М.П. Откаленка, М.М. Паламарчука, Є.Й. Шиповича, М.І. Щербаня, Г.Л. Скарлато, Л.М. Картель, З.М. Герасимчука, В.П. Корнеєва, А.С. Волкової, М.С. Топузова та ін.

Перебудова системи географічної освіти в Україні в умовах незалежної держави. Варіативність навчальних програм у період 1993-2001 рр. Створення нових підручників і посібників: /Ф.Д. Заставний, А.Й. Сиротенко, П.О. Масляк, П.Г. Шищенко, Б.П. Яценко, О.Я. Скуратович, Л.І. Круглик, В.Ю. Пестушко та ін./, Проблеми навчально-методичного і дидактичного забезпечення курсів шкільної географії.

Асоціація вчителів географії України. Сучасні навчально-методичні видання: журнал "Географія та економіка в рідній школі", газета "Краєзнавство. Географія. Туризм" та ін.

Тема 3. Методи педагогічних наукових досліджень у шкільній географії. Поняття про методи педагогічних наукових досліджень, їх мета, завдання і значення. Сучасні класифікації методів.

Методи теоретичного рівня, виявлення та обґрунтування проблеми. Аналіз інформаційних джерел. Визначення і уточнення основних напрямів дослідження. Історичний, статистично-математичний, порівняльний методи. Системно-структурний підхід.

Методи експериментально-емпіричного рівня. Спостереження, його різновиди. Програма та методика спостережень. Вивчення шкільної документації, архівних документів. Бесіда /з учнями, вчителями, батьками/. Метод анкетування. Методичні рекомендації до розробки анкет для вчителів та учнів. Соціометрія, її можливості.

Педагогічний експеримент. Психолого-педагогічні вимоги до експерименту. Констатувальний і формувальний експеримент. Розробка методики проведення експериментальної роботи. Визначення експериментальних та контрольних груп /класів/. Узагальнення та обробка експериментальних матеріалів. Обґрунтування висновків.

Основні етапи методичного дослідження. Постановка проблеми. Визначення об'єкта і предмета дослідження. Висунення робочої гіпотези. Формування завдань експериментальної роботи. Експериментальна перевірка робочої гіпотези з обробкою та аналізом результатів.

Педагогічні та методичні аспекти існуючих проблем шкільного курсу географії та методики його навчання. Основні напрями перспективних досліджень.

Тема 4. Принципи навчання географії. Закономірності і принципи навчання. Принципи навчання як основні правила, провідні положення, що забезпечують навчальну діяльність. Загальнодидактичні та специфічні принципи навчання.

Виховний характер навчання. Система географічних знань як теоретична та інформаційна основа для формування географічного аспекту наукового світогляду. Розвиток особистості. Розумове, екологічне, трудове, естетичне і фізичне виховання у процесі засвоєння географічних знань.

Принцип науковості. Розкриття змісту і логіки основ географічних наук відповідно до вікових та психолого-педагогічних особливостей учнів. Наукові досягнення сучасної географії.

Принцип доступності. Принцип систематичності та системності. Викладання основ географічних наук у чіткій логічній послідовності, у взаємозв'язку й розвитку.

Принцип активності. Свідомість і міцність засвоєння географічних знань. Активна розумова діяльність учнів на всіх етапах навчання. Мотивація навчальної діяльності. Осмислення і цілеспрямоване застосування знань. Урахування раніше набутих знань. Формування особистих поглядів і переконань, почуттів і емоцій. Повторення матеріалу.

Принцип наочності. Види географічної наочності. ТЗН. Організація і значення спостережень у природі.

Принцип індивідуалізації та диференціації. Принцип генералізації (вичленення основного).

Шкільне краєзнавство. Роль і місце краєзнавчого принципу у шкільній географії. Завдання географічного краєзнавства. Комплексне вивчення своєї місцевості та використання краєзнавчих матеріалів у навчальному процесі.

Тема 5. Методи навчання географії. Поняття про методи й методичні прийоми навчання географії, їх специфічні особливості. Сучасні класифікації методів навчання.

Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності: за джерелами знань (словесні, наочні, практичні); за логікою передачі й сприйняття інформації (індуктивні, дедуктивні); за ступенем самостійності мислення учнів (репродуктивні, проблемно-пошукові, дослідницькі); за ступенем управління навчальною роботою (робота під керівництвом учителя, самостійні роботи).

Методи стимулювання та мотивації учіння: стимулювання інтересу до оволодіння географічними знаннями (пізнавальні ігри, навчальні дискусії, створення проблемних ситуацій); методи стимулювання обов'язку та відповідальності (переконання у значимості засвоєння географічних знань, пред'явлення вимог, заохочення і засудження).

Система методів розроблена І.Я. Лернером та М.М. Скаткіним (за характером і рівнем самостійної пізнавальної діяльності учнів). Репродуктивний метод, пояснювально-ілюстративний, проблемного викладу знань, частково-пошуковий, дослідницький. Формування у школярів навичок самостійного набуття знань. Створення і розв'язання проблемних ситуацій.

Різні підходи до класифікації методів навчання. Творче поєднання у процесі навчання географії різних методів. Педагогічна майстерність учителя.

Усний виклад навчального матеріалу. Бесіда. Розповідь. Пояснення. Інструктаж. Шкільна лекція.

Наочні методи навчання. Ілюстрація і демонстрація. Спостереження за географічними об'єктами, природними процесами, господарською діяльністю. Проведення дослідів. Глобус і географічні карти на уроках географії.

Графічний метод. Малювання і креслення. Використання наочних посібників.

Практичні методи. Методичні особливості проведення практичних і самостійних робіт з географії.

Методика та організація повторення і перевірки географічних знань. Методи усного, письмового та практичного контролю і самоконтролю. Індивідуальне та фронтальне опитування. Програмовані письмові роботи. Екзамени з географії.

Досвід учителів географії у розробці та творчому застосуванні методів і методичних прийомів навчання.

Тема 6. Засоби навчання географії та їх класифікація. Поняття про засоби навчання. Поєднання різних засобів навчання на уроках географії. Функції засобів навчання у шкільній географії. Планування оптимального поєднання засобів і методів навчання на уроках.

Сучасна класифікація засобів навчання з географії. Натуральні об'єкти. Зображення натуральних об'єктів і явищ (об'ємні моделі, картини, малюнки, відеофільми, мультимедійні програми). Описи і зображення предметів і явищ

за допомогою умовних засобів (картографічні, графічні, схематичні). Прилади для відтворення та аналізу явищ природи і господарської діяльності людини.

Кабінет географії та вимоги до його обладнання. Основні елементи географічного кабінету. Збереження наочних посібників. ТЗН та їх розміщення. Картосховище.

Географічний майданчик. Його обладнання та значення. Основні відділи географічного майданчика. Проведення практичних робіт на географічному майданчику. Організація систематичних спостережень за погодою.

Географічні карти як джерело географічних знань, їх класифікація. Метод роботи з картою. Значення навчальних карт у розвитку уяви, пам'яті, логічного мислення і мови учнів. Формування вмінь аналізувати, порівнювати, співставляти, робити висновки. Прийоми роботи з різними тематичними картами. Контурні карти. Картосхеми. Глобус та методичні особливості роботи з ним.

Підручник з географії як комплексне джерело географічних знань. Сучасні психолого-педагогічні вимоги до підручника географії. Зміст і методичний апарат підручника. Основні рубрики підручника. Метод роботи з підручником. Робота з текстом та позатекстовими компонентами. Формування навичок самостійної роботи з підручником.

Статистичні дані у навчанні географії. Прийоми роботи з діаграмами, графіками, статистичними таблицями.

Робота з географічними картками та екранними посібниками, їх функції та методичні особливості використання.

Візуальні (зорові) засоби навчання. Аудитичні (слухові). Аудіовізуальні (слухозорові).. Методичні особливості використання на уроках географії навчальних діафільмів, слайдів, відеофільмів. Дидактичні можливості інтерактивної дошки і комп'ютерних навчальних програм. Забезпечення пізнавальної активності школярів. Оптимальне поєднання слова учителя і наочності. Досвід учителів географії з ефективного використання у навчальному процесі засобів навчання.

Тема 7. Використання комп'ютерних технологій на уроках географії.

Програмоване навчання на уроках географії. Переваги програмованого навчання: оптимізація управління процесом засвоєння географічних знань, оперативне отримання зворотної інформації від учнів, чітка система контролю і оцінювання знань, індивідуалізація навчання.

Створення програм (алгоритмів навчання), які забезпечують навчальну діяльність школярів у процесі розв'язання ними пізнавальних завдань. Лінійна і розгалужена система програм. Алгоритмізація.

Комп'ютеризація навчання. Місце комп'ютера серед технічних засобів навчання. Створення можливості для здійснення індивідуалізації навчання.

Проблема створення якісно нових навчальних комп'ютерних програм. Особливості складання програми. Логіка побудови алгоритму і мова програмування. Врахування при складанні навчаючої програми вікових особливостей. Вимоги до мови програмування: доступність, привабливість (насиченість кольорами, звуками, графічними зображеннями).

Роль учителя у навчальному процесі з географії під час застосування комп'ютерів. Організація самостійної пізнавальної діяльності школярів. Здійснення оперативного керування та надання конкретної допомоги.

Використання електронних атласів і навчальних посібників на уроках географії. Проблема створення сучасних електронних підручників з географії.

Тема 8. Форми організації освітнього процесу з географії. Проблема форм навчання у дидактиці. Класифікація форм навчання географії та необхідність її удосконалення.

Урок як основна форма навчання географії. Вимоги до сучасного уроку. Нетрадиційні (нестандартні) форми проведення уроків та їх місце у системі навчання. Типи і структура уроків географії. Необхідність та шляхи вдосконалення структури сучасного уроку. Забезпечення активізації пізнавальної діяльності учнів та рівня самостійності, підвищення якості і глибини географічних знань, формування творчих умінь і навичок.

Основні типи уроків з географії за дидактичною метою: комбінований, засвоєння нових знань, розширення і поглиблення знань, практикум (виконання практичних робіт), узагальнення і систематизації, корекції і контролю знань тощо. Лекційно-семінарська форма навчання. Організаційно-методичні особливості окремих етапів уроку.

Форми та методи перевірки навчальних досягнень учнів з географії. Зміст, мета та завдання перевірки. Критерії оцінок та їх обґрунтованість.

Класифікація домашніх завдань з географії за джерелами знань. Індивідуальні, групові та фронтальні завдання. Методичні вимоги до змісту та обсягу домашніх завдань.

Підготовка учителя географії до уроку. Планування навчально-виховної роботи та його види (календарне, тематичне, поурочне). Визначення змісту, мети, структури та методичних особливостей уроку. Осмислення застосування комплексу відповідних методів, прийомів та засобів навчання. Складання поурочних планів. Організаційно-методичні та структурні особливості підготовки і проведення різних типів уроків.

Перспективний досвід учителів географії щодо удосконалення структури та методики проведення уроків. Навчальні вікторини, диспути, конференції. Ділові та рольові ігри. Інтегровані уроки. Семінарські заняття і практикуми. Уроки із застосуванням мультимедійних комп'ютерних програм.

Навчальні екскурсії з географії. Їх зміст, організація та методика проведення. Додаткові заняття (індивідуальні та групові). Консультації. Співбесіди. Домашня навчальна діяльність учнів.

Факультативні заняття як одна з форм навчання географії. Мета та значення факультативних занять. Методика організації факультативу з географії в школі. Орієнтовна тематика факультативів з географії. Особливості планування факультативних занять. Формування пізнавальних інтересів школярів, поглиблення географічних уявлень і понять. Форми проведення факультативних занять.

Структура і зміст окремих факультативних курсів, їх зв'язок з шкільною географією. Методи і форми організації навчання. Методика проведення

самостійних робіт, екскурсій, конференцій. Розвиток творчої активності учнів. Можливості для навчально-пошукової і дослідної роботи. Вимоги до знань та вмінь учнів під час роботи факультативів, способи перевірки навчальних досягнень.

Додаткові індивідуальні і групові заняття з географії. Організація та методика їх проведення. Особливості додаткових знань з відстаючими учнями. Робота з обдарованими учнями. Підготовка їх до участі в олімпіадах з географії та МАН.

Курси за вибором. Можливість урахування інтересів школярів. Тематика курсів за вибором, їх зміст та структура. Спецкурси з основ географічних наук. Інтегровані курси. Вимоги до складання навчальних програм.

Досвід учителів географії з питань організації роботи факультативів, додаткових занять і курсів за вибором.

Тема 9. Структурні складові географічного знання та методичні особливості їх формування в школі. Навчання як процес взаємодії учителя та учнів. Взаємодія у процесі формування знань зі змісту навчальною предметом, педагогічної діяльності учителя (викладання) та пізнавальної діяльності учнів (уміння).

Формування теоретичних знань. Особливості засвоєння географічних понять і закономірностей, їх місце у системі географічних знань. Усунення перевантажень змісту за рахунок оптимального відбору навчального матеріалу.

Особливості формування теоретичних та емпіричних знань. Загальні та одиничні уявлення, прийоми їх формування. Роль географічних уявлень у формуванні понять. Робота з географічними фактами.

Формування теоретичних уявлень і понять як тривалий процес творчої взаємодії учителя і учнів, спрямований на формування системи знань. Роль учителя у навчально-виховному процесі.

Загальні вимоги до формування географічних понять: спостереження предметів і явищ, виділення істотних ознак, уточнення змісту поняття, його поглиблення і застосування. Вибір методу формування прийомів розумової діяльності (порівняння, аналіз, синтез, абстракція, аналогія, узагальнення, систематизація).

Формування прийомів умінь і навичок навчальної діяльності. Робота з картою, робота з типовими планами, характеристики географічних об'єктів. Система практичних та самостійних робіт як необхідна умова формування відповідних умінь і навичок.

Творчий характер процесу навчання, його варіантність, урахування індивідуальних особливостей учителя та учнів, психолого-педагогічних та методичних умов.

Проблема вдосконалення процесу навчання географії у школах України. Реалізація внутрішньопредметних та міжпредметних зв'язків шкільної географії.

Тема 10. Проблемний підхід як необхідна умова сучасного навчання географії в загальноосвітній школі. Система географічних понять та основні логічні прийоми щодо їх формування. Аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення, систематизація.

Географічні судження. Логічні зв'язки між ними. Розвиток географічного мислення. Закономірність як принцип наукового пізнання. Використання законів логіки у навчально-виховному процесі з географії.

Умовивід у навчально-пошуковій діяльності школярів у процесі засвоєння географічних знань. Індукція і дедукція, їх поєднання.

Розвиток умінь і навичок логічно обґрунтовувати географічні судження (теза, аргумент, доказ). Гіпотеза як форма розвитку географічних знань. Способи доведення навчальної гіпотези.

Навчальне дослідження як процес пізнання, спрямований на розкриття об'єктивних закономірностей. Основні етапи дослідження: визначення об'єкту та предмету дослідження; визначення шляхів і методів пошукової діяльності школярів; формування гіпотези (припущення); експеримент, аналіз та узагальнення інформації; перевірка навчального припущення; розкриття нових закономірностей, пояснення процесів і явищ; застосування сформованих знань у практичній навчальній діяльності учнів.

Проблемний підхід до вивчення географії у школі. Створення проблемної ситуації. Система проблемних запитань та завдань на уроках географії. Запитання та завдання як форма вираження проблеми. Класифікація запитань та завдань за характером діяльності учнів.

Тема 11. Навчальні екскурсії з географії. Екскурсія як одна з форм організації навчання у школі. Екскурсії програмні і позапрограмні. Навчально-виховне значення та місце екскурсій у системі навчання. Реалізація під час екскурсій краєзнавчого принципу, забезпечення зв'язку теорії з практикою. Розширення загального, географічного та краєзнавчого кругозору учнів, розвиток їх пізнавальної самостійності.

Теоретична, практична та організаційна підготовка до екскурсії. Зміст, організація та методика проведення екскурсій у природу та на виробництво. Типові плани вивчення та опису географічних об'єктів, передбачених навчальною програмою. Узагальнення та систематизація зібраних матеріалів, їх використання у навчально-виховному процесі на уроках географії.

Тема 12. Позакласна робота з географії. Позакласна робота з географії як складова частина навчально-виховного процесу. Її мета і завдання. Зміст, планування діяльності та методика проведення різних форм позакласної роботи.

Географічні гуртки. Спільність інтересів членів гуртка. Організація діяльності гуртка. Значення географічних гуртків у проведенні природоохоронної роботи та в екологічному вихованні учнів. Секції у гуртках: фізико- та економіко-географічна, метеорологічна, гідрологічна, екологічна тощо.

"Тиждень географії". Тематичні вечори. Географічні конференції. Участь у роботі МАН.

Олімпіади з географії, їх мета та завдання. Основні етапи проведення олімпіади. Методика організації шкільної олімпіади з географії. Розробка змісту теоретичних і практичних завдань для олімпіади. Підготовка школярів до участі в олімпіадах на різних етапах її проведення.

Туристично-краєзнавча робота у школі. Стаціонарні та туристичні форми у туристично-краєзнавчій роботі. Стаціонарні форми: робота на географічному майданчику, фенологічні спостереження, зустрічі із відомими людьми, уявні подорожі, краєзнавчі олімпіади, конференції, лекторії, шкільні краєзнавчі естафети, конкурси, виставки, вікторини, випуск краєзнавчого журналу, радіо- та стінних газет, листування та обмін краєзнавчою літературою тощо. Туристичні форми: прогулянки, екскурсії, походи, подорожі, експедиції, туристські зльоти.

Позапрограмні екскурсії у природу та на виробництво. Їх організація, зміст та методика проведення. Узагальнення та оформлення зібраних матеріалів.

Підготовка, організація та проведення туристичних походів. Формування групи. Оформлення документації. Складання маршруту подорожі. Підготовка спорядження. Організація харчування. Техніка безпеки. Зміст спостережень та навчальних досліджень під час походу. Виховне та навчальне значення туристичних походів. Географічний відділ шкільного краєзнавчого музею. Зміст та оформлення його експозицій.

Досвід учителів географії з організації позакласної роботи.

Змістовий модуль 2. Методика навчання географічних складових у 5-6 класах

Тема 13. Концепція змісту географічної освіти у загальноосвітній школі. Географічна компонента Державного стандарту освіти у закладах загальної середньої освіти. Сучасні зміни в структурі географічної освіти. Основні концептуальні положення змісту географічної освіти в Україні. Міжнародна хартія географічної освіти.

Місце географії у системі загальної середньої освіти. Мета і завдання навчання географії у загальноосвітніх навчальних закладах різних типів.

Основні принципи структури і змісту курсів шкільної географії. Структура шкільної географічної освіти та її особливості у різних освітніх ланках: початкова школа, основна школа, старша школа.

Проблема навчально-методичного комплексу для забезпечення вивчення курсів шкільної географії. Основні вимоги до сучасних підручників та навчальних посібників з географії.

Державний стандарт шкільної компоненти географічної освіти, їх зміст, структура та значення. Змістові лінії шкільної географічної освіти. Необхідність урахування стандартів шкільної географії для організації навчально-виховного процесу. Вимоги до формування географічних уявлень і понять, теорій і закономірностей на різних етапах навчального пізнання.

Значення та використання концепції змісту і Державного стандарту як

базових нормативних документів у роботі вчителя.

Навчальні програми з географії. Пояснювальна записка. Зміст навчальних програм. Логічна послідовність курсів шкільної географії. Програми з географії для 6-9 класів. Курси «Рідний край» (5 клас), «Загальна географія» (6 клас), «Материки та океани» (7 клас), «Україна у світі: природа, населення» (8 клас), «Україна і світове господарство» (9 клас).

Авторські програми сучасних курсів географії для профільного навчання у старшій школі. Багатоваріантність навчальних програм. Навчальна програма з курсу «Географія: регіони та країни» (10 клас). Навчальна програма з курсу «Географічний простір Землі» (11 клас).

Можливості навчальних програм для календарно-тематичного планування роботи вчителя географії. Послідовність вивчення розділів і тем в межах курсу. Загальні закономірності структури та оформлення навчальної програми.

Програмні практичні роботи та дослідження з географії, їх різновиди. Урахування програмою проведення навчальних екскурсій.

Рубрики навчальних програм з географії, їх значення та методичні можливості для забезпечення засвоєння системи географічних знань, послідовного та системного формування необхідних географічних умінь і навичок.

Перспективи удосконалення змісту навчальних програм з географії як нормативного документу, що відображає Державний стандарт шкільної географічної освіти.

Єдність і структура шкільних курсів географії як відображення системи географічних знань. Принципи побудови змісту географічної освіти в Україні.

Проблема підготовки науково обґрунтованих навчальних програм та підручників. Структура вивчення географічних курсів у загальноосвітній школі. Необхідність краєзнавчого курсу як основи для оволодіння системою географічних знань. Роль і місце курсу «Географія України» у шкільній програмі. Проблема узагальнюючого курсу географії в старшій школі. Розробка програм для профільного навчання. Їх зміст, особливості та завдання.

Проблема створення навчально-методичного комплексу, сучасних наочних посібників, комп'ютерних навчальних програм.

Необхідність удосконалення фахової підготовки вчителів. Високий рівень кваліфікації і творчий характер праці педагога як необхідна умова реалізації навчально-виховних завдань курсів шкільної географічної освіти.

Тема 14. Методичні особливості вивчення курсів «Природознавство» та «Рідний край» у 5 класі. Структура і зміст курсів, що забезпечує базу для наступного вивчення географії, його навчально-виховні завдання та значення в розвитку пізнавальних інтересів школярів.

Характеристика положення рідного краю в межах України. Вивчення основних форм поверхні, гірських порід та корисних копалин, водних багатств, ґрунтів, рослинності, тваринного світу своєї місцевості. Розкриття найважливіших фізико-географічних закономірних зв'язків.

Методичні особливості вивчення закладів освіти, культури і науки своєї місцевості, населення та його господарської діяльності, шляхів сполучення.

Вимоги до навчальних досягнень учня в курсах «Природознавство» та «Рідний край». Система практичних робіт та досліджень з географії у 5 класі.

Значення, зміст та методичні особливості проведення практичних робіт з метою вивчення природи, населення та господарства своєї області, шляхів сполучення, закладів освіти, науки і культури. Спостереження на місцевості під час екскурсій.

Урахування вікових особливостей учнів 5 класу при виборі форм і методів навчання.

Тема 15. Методичні особливості вивчення курсу "Загальна географія" (6 клас). Мета та навчально-виховні завдання курсу. Його місце у системі шкільних географічних знань. Опорні знання для формування системи фізико-географічних понять. Основні об'єкти загальної фізичної географії: план і карта, оболонки Землі, природний комплекс, компоненти природи та взаємозв'язки між ними.

Ознайомлення з основними методами географічних досліджень та формами їх організації, з історією географічної науки та її сучасними досягненнями. Розкриття елементарних понять про населення Землі та політичну карту світу.

Формування в учнів прийомів навчальної діяльності з просторовими поняттями і уявленнями /визначення азимута, орієнтування, вимірювання відстані, висот місцевості, крутизни схилу тощо/; з топографо-картографічними знаннями; з загальними та одиничними фізико-географічними поняттями і уявленнями; з вивченням географічних об'єктів і явищ на місцевості (рельєф, погода, ПК та ін.).

Послідовність вивчення матеріалу. Типологічна схема характеристики оболонок Землі: літосфери, атмосфери, гідросфери, біосфери, географічної оболонки. Склад та будова оболонок. Основні явища, властивості і процеси розвитку. Взаємозв'язки та закономірності в оболонках. Історія та методи наукових досліджень. Господарська діяльність людини та охорона природи.

Вимоги до навчальних досягнень школярів. Їх оцінювання. Розвиток розумової активності учнів. Урахування їх індивідуальних та вікових особливостей.

Методи роботи з підручником, навчальними посібниками, практикумами, додатковою літературою. Робота з картами атласу. Розвиток умінь і навичок школярів працювати з картою як джерелом знань. Урізноманітнення і поступове ускладнення роботи з картою.

Організація та методика спостережень у природі. Календар погоди. Фенологічні спостереження. Формування розуміння взаємозв'язків між компонентами природи. Система програмних практичних робіт. Особливості проведення практичних робіт у класі і на місцевості.

Організація та методика проведення навчальних екскурсій. Застосування активних методів і форм навчання в 6 класі. Досвід навчання з виконанням схематичних засобів (ЛОС, СЛС, ОІС).

Змістовий модуль 3. Методика навчання географії у 7 класі

Теми 16-18. Курс “Материка та океани” (7 клас): методичні особливості вивчення курсу, його навчально-методичне забезпечення, нетрадиційні авторські методики у 7 класі. Мета і навчально-виховні завдання курсу. Його логічний зв'язок з курсом «Загальна географія». Формування та розвиток знань про будову, закономірності розвитку географічної оболонки та великих природних комплексів земної кулі.

Розвиток розумових здібностей школярів, умінь логічно мислити, аналізувати, узагальнювати, порівнювати, розкривати причинно-наслідкові зв'язки. Формування прийомів роботи з навчальними картами. Розвиток практичних навичок працювати з матеріалами підручника.

Структура і зміст навчального матеріалу. Відображення у структурі і змісту курсу основних ідей, понять і закономірностей, які характеризують науковий рівень фізико-географічних знань про материка та океани. Екологічне значення курсу в системі географічної освіти.

Послідовність вивчення океанів і материків та її обґрунтування. Типові плани характеристики географічних об'єктів.

Методичний апарат підручника. Ілюстративний матеріал. Запитання і завдання. Додаткові рубрики підручника.

Формування прийомів навчальної роботи. Прийоми складання комплексних описів природи різних територій. Ускладнення прийомів роботи з тематичними картами атласу та підручником.

Зростання можливостей щодо «читання» карт. Складання узагальнюючих таблиць, схем і картосхем за текстом підручника та картами з метою формування загальних понять (кліматичний пояс, природна зона та ін.)

Система практичних робіт, передбачених навчальною програмою. Поступове ускладнення завдань для практичних та самостійних робіт.

Організація активної пізнавальної діяльності, групової роботи учнів. Проблемний підхід. Самостійна робота учнів. Розв'язання пізнавальних завдань. Перспективний досвід учителів. Його значення та творче застосування.

Поняття про нетрадиційні методики навчання географії. Нестандартні підходи до вивчення курсів шкільної географії в Україні.

Листи опорних сигналів (ЛОС) М.С. Винокур. Методичні особливості застосування ЛОС в курсі "Загальна географія" . Принципи побудови ЛОС, їх ефективність.

Структурно-логічні схеми (СЛС) О.Я. Скуратовича. Їх можливості для вдосконалення навчання в курсах фізичної географії. Вимоги до складання та використання СЛС на уроках.

Дидактичні можливості опорно-інформаційних схем (ОІС) для підвищення ефективності навчального процесу. Методика застосування опорних схем С.Г. Коберніка і Р.Р. Коваленка. Принципи побудови ОІС.

Групи умовних позначень, що використовуються в опорних схемах. Особливості застосування ОІС на уроках географії у 6-10 класах.

Елементи сугестопедичного навчання та релаксопедії на уроках географії. Методика сугестопедичного навчання С.С. Пальчевського. Основні елементи сугестопедичного уроку. Вимоги до підготовки вчителя-сугестолога.

Творче використання педагогічного досвіду та методичних систем кращих вчителів географії в Україні. Мета і завдання районних методичних кабінетів та інститутів післядипломної освіти педагогічних кадрів.

Змістовий модуль 4. Методика навчання географії у 8-9 класах

Теми 19-21. Курси географії України (8-9 класи): методичні особливості, навчально-методичне забезпечення, інтерактивні форми навчання у 8-9 класах. Мета та навчально-виховні завдання курсу. Розвиток розумових здібностей школярів. Світоглядні функції даного курсу. Формування поняття про Україну як європейську державу.

Структура і зміст курсів: «Україна у світі: природа, населення» (8 клас), «Україна і світове господарство» (9 клас). Фізична, економічна і соціальна географія, їх взаємозв'язок. Система понять курсів. Закономірності та причинно-наслідкові зв'язки у природі та господарстві. Логічний аналіз структури і змісту географії України.

Методика застосування підручників, навчальних посібників, дидактичних матеріалів. Тематичні карти України та областей, прийоми роботи з ними.

Формування знань і умінь та вимоги до них. Краєзнавчий принцип в курсах географії України.

Активізація пізнавальної діяльності учнів. Розвиваюче навчання. Запровадження методики, яка передбачає самостійну пошукову роботу учнів. Проблемний підхід до вивчення провідних понять і закономірностей. Групова форма роботи.

Система практичних і самостійних робіт та досліджень у 8-9 класах, їх поступове ускладнення. Міжпредметні зв'язки. Формування уявлень і понять, розкриття найважливіших географічних закономірностей. Використання опорних знань, логічних зв'язків між поняттями.

Схематичні матеріали як засіб підвищення ефективності навчального процесу. Вимоги до робіт на контурних картах. Використання практикумів та дидактичних матеріалів.

Перспективний досвід вчителів, його значення та творче застосування. Інтерактивні форми навчання в курсах географії України у 8-9 класах. Методика організації та проведення навчальних конференцій, диспутів, вікторин, рольових та ділових ігор, тематичних атестацій.

Тема 22. Особливості навчання географії у старшій школі. Проблема профільного навчання географії у старшій школі. Багатоваріантність авторських навчальних програм для профільного навчання. Створення

навчально-методичного забезпечення для вивчення географічних курсів у 10-11 класах.

Школи (класи) з поглибленим вивченням географії, їх мета і завдання. Навчальні програми для шкіл з поглибленим вивченням географії. Додаткові географічні курси, їх зміст та структура. Можливості для вибору додаткових курсів географії у спеціалізованих класах.

Особливості планування навчально-виховної роботи в школах (класах) з поглибленим вивченням географії. Система практичних і самостійних робіт в додаткових географічних курсах, їх значення для формування географічних умінь і навичок.

Засвоєння додаткових географічних понять і закономірностей для розширення та поглиблення теоретичних та практичних знань з географії.

Запровадження нетрадиційних методик і форм навчання в класах з поглибленим вивченням географії. Методичні особливості проведення навчальних занять у формі конференцій, диспутів, ділових ігор, вікторин тощо.

Умови для створення класу з поглибленим вивченням географії. Основні етапи організаційної роботи. Варіанти відбору учнів: співбесіда, тестування, екзамени.

Курси географії у 10-11 класах: «Географія: регіони та країни» (10 клас), «Географічний простір Землі» (11 клас). Методичні особливості курсів, їх навчально-методичне забезпечення, інтерактивні форми навчання.

Перспективи щодо удосконалення навчальних програм з географії для профільного навчання у старшій школі. Розширення курсів за вибором. Збільшення кількості годин. Досвід роботи вчителів у класах з поглибленим вивченням географії.

Мета і навчально-виховні завдання курсів географії у 10-11 класах, їх світоглядне значення. Розвиток географічної культури особистості. Формування сучасної соціально-економічної картини світу.

Зміст і структура курсів. Загальна економіко-географічна характеристика світу та регіональні характеристики. Регіональний огляд окремих країн світу. Глобальні проблеми людства. Система загальних понять курсів.

Система причинно-наслідкових зв'язків у курсах географії у 10-11 класах. Залежність розвитку та розміщення населення і господарства від природних, соціально-економічних, політичних та історичних умов. Вплив природних умов і природних ресурсів, економічно-географічного положення на розміщення та розвиток галузей господарства.

Формування економіко-географічних знань і умінь, основні вимоги до них. Методичні умови навчання в старших класах. Лекційні та семінарські заняття. Раціональне поєднання дедуктивного та індуктивного методів. Системний підхід. Організація навчальних конференцій та дискусій з актуальних проблем сучасності.

Навчально-пошукова діяльність школярів. Прийоми розкриття причинно-наслідкових та закономірних зв'язків.

Система практичних робіт і досліджень в курсах географії у 10-11 класах. Формування навчально-інтелектуальних умінь (застосування аналізу, синтезу, порівняння, конкретизації, систематизації фактів тощо); навчально-інформаційних умінь (самостійне розв'язання навчальних завдань, розрахунки, розкриття причинно-наслідкових зв'язків та ін.); навчально-комунікативних умінь (підготовка виступів та повідомлення, реферату, рецензії, графічного конспекту та ін.).

Методичний аналіз підручників та посібників для 10-11 класів, їх відповідність сучасним психолого-педагогічним вимогам і віковим особливостям школярів. Інтерактивні форми навчання на уроках географії у 10 класі.

Тема 23. Оцінювання навчальних досягнень учнів з географії у школі. Місце і значення педагогічного контролю у сучасній дидактичній системі з географічної освіти. Мета і завдання педагогічного контролю. Психолого-педагогічні вимоги до здійснення контролю у навчально-виховному процесі з географії у старшій школі.

Функції контролю: діагностична, навчально-розвивальна, контролююча. Основні види контролю: попередній (діагностичний), поточний, періодичний, підсумковий. Форми контролю: усна, письмова, практично-самостійна, комп'ютерна.

Дванадцятибальна шкала оцінювання навчальних досягнень учнів з географії. Рівні та категорії оцінювання досягнень школярів. Особливості оцінювання навчальних досягнень з географії. Поточний контроль та його різновиди. Тематичне оцінювання з географії, його особливості. Форми організації та проведення тематичного контролю.

Тема 24. Державна атестація школярів з географії у закладах загальної середньої освіти. Підготовка учнів до проходження зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень з географії. Державна атестація учнів загальноосвітніх закладів з географії. Мета, завдання, зміст та форми проведення державної атестації школярів з географії у випускних класах (9 та 11). Підготовка учнів до державної атестації. Форми організації та проведення державної атестації учнів з географії.

Центри незалежного оцінювання як сучасна система підсумкового оцінювання навчальних досягнень школярів за період навчання у загальноосвітній школі та можливість зарахування вступних іспитів у заклади вищої освіти України.

Зміст завдань для незалежного тестування учнів з географії. Особливості підготовки школярів до складання ЗНО з географії.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи методики навчання географії у закладах загальної середньої освіти												
Тема 1. Методика навчання географії як педагогічна наука	4	1		1		2	4	1				3
Тема 2. З історії розвитку шкільної географії та методики її навчання в Україні	6	1		1		3	6	1				5
Тема 3. Методи педагогічних наукових досліджень у шкільній географії	6	1		1		3	6	1				4
Тема 4. Принципи навчання географії	4	1		1		2	4	1		1		2
Тема 5. Методи навчання географії	4	1		1		2	4	1		1		2
Тема 6. Засоби навчання географії та їх класифікація	4	1		1		2	4	1		1		2
Тема 7. Використання комп'ютерних технологій на уроках географії	4	1		1		2	4					3
Тема 8. Форми організації навчально-виховного процесу з географії	4	1		1		2	4	1		1		2
Тема 9. Структурні складові географічного знання	4	1		1		2	4					3
Тема 10. Проблемний підхід у навчанні географії в школі	4	1		1		2	4	1				3
Тема 11. Навчальні екскурсії з географії	4	1		1		2	4	1				3
Тема 12. Позакласна робота з географії	4	1		1		2	4	1				3
Разом за змістовим модулем 1	52	12		12		26	52	10		4		35
Змістовий модуль 2. Методика навчання географічних складових у 5-6 класах												
Тема 1. Концепція змісту географічної освіти в школі	8	2		2		4	8	1				6

Тема 2. Нестандартні методики навчання географії у 5-6 класах	12	1		4		6	12	1				10
Тема 3. Методичні особливості курсу «Загальна географія» в 6 класі	24	1		10		12	24			2		21
Разом за змістовим модулем 2	44	4		16		22	44	2		2		37
Змістовий модуль 3. Методика навчання географії у 7 класі												
Тема 1. Методичні особливості курсу «Материка та океани»	10	2		2		5	10	1				9
Тема 2. Навчально-методичне забезпечення курсу та робота з його складовими	28	4		8		14	28	1		1		25
Тема 3. Нетрадиційні методики вивчення географії у 7 класі	14	2		4		7	14			1		12
Разом за змістовим модулем 3	52	8		14		26	52	2		2		46
Змістовий модуль 4. Методика навчання географії у 8-9 класах. Особливості навчання географії у 10-11 класах												
Тема 1. Методичні особливості курсів географії України	18	4		4		9	18	1				16
Тема 2. Навчально-методичне забезпечення курсів та робота з його складовими	32	4		10		16	32	1		1		29
Тема 3. Інтерактивні форми навчання у 8-9 класах	22	4		6		11	22	2		1		19
Тема 4. Методичні особливості курсів «Географія: регіони та країни» та «Географічний простір Землі»	14	2		4		7	14	1		1		12
Тема 5. Оцінювання навчальних досягнень учнів у старшій школі	14	2		4		7	14	1		1		11
Тема 6. Підготовка учнів до проходження ЗНО з географії	8	2		2		4	8	1		1		6
Разом за змістовим модулем 4	108	18		30		54	108	7		5		93
Усього годин:	270	50		61		159	270	14		10		246

5-6. Теми практичних та семінарських занять не передбачені навчальним планом

7. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Структура і зміст шкільної географічної освіти	2
2.	Методичний аналіз навчальних програм з географії для загальноосвітньої школи	2
3.	Планування навчально-виховної роботи вчителя географії	2
4.	Структура і зміст плану-конспекту уроку географії. Аналіз уроку географії в закладах загальної середньої освіти	2
5.	Практичні роботи та дослідження з географії як обов'язкова складова шкільної географічної освіти	2
6.	Письмові роботи з географії для перевірки навчальних досягнень школярів	2
7.	Інтерактивні методи і нестандартні форми навчання на уроках географії	2
8.	Методичні особливості вивчення курсів «Природознавство» та «Рідний край» у 5 класі загальноосвітньої школи	2
9.	Методичні особливості вивчення курсу «Загальна географія» у 6 класі закладів загальної середньої освіти	2
10.	Уроки вивчення нового матеріалу та їх планування в освітньому процесі з географії у 6 класі.	2
11.	Комбіновані форми навчання на уроках географії у 6 класі	2
12.	Методичні особливості організації та проведення ігрових форм навчання на уроках географії у 6 класі	2
13.	Оцінювання навчальних досягнень школярів з географії у 6 класі	2
14.	Методичні особливості вивчення курсу «Материки та океани» у 7 класі загальноосвітньої школи	2
15.	Дидактичні можливості підручників з курсу «Материки та океани» для 7 класу	2
16.	Методичні особливості використання картографічних матеріалів на уроках географії у 7 класі.	2
17.	Можливості комбінованих форм навчання для проведення практичних робіт і досліджень в курсі «Материки та океани»	2
18.	Нестандартні форми навчання на уроках географії у 7 класі	2
19.	Методичні особливості здійснення поточного та тематичного оцінювання навчальних досягнень учнів з географії у 7 класі	2
20.	Методичні особливості вивчення курсів географії України (8-9 класи) у закладах загальної середньої освіти	2
21.	Методичний аналіз підручників з географії для 8-9	2
22.	Підготовка і проведення традиційних типів уроків у курсах	4

	географії України (8-9 класи)	
23.	Нестандартні форми проведення занять в курсах географії України (8-9 класи)	4
24.	Організація та проведення програмних практичних робіт та досліджень у курсах географії України (8-9 класи)	2
25.	Поточний контроль та тематичне оцінювання начальних досягнень учнів з географії у 8-9 класах	2
26.	Методичні особливості вивчення курсів «Географія: регіони та країни» (10 клас) і «Географічний простір Землі» (11 клас) у закладах загальної середньої освіти	2
27.	Особливості вивчення географії у профільних класах основної та старшої школи	2
28.	Підготовка випускників закладів загальної середньої освіти до проходження ДА та ЗНО з географії	3
	Разом	61

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Структура і зміст шкільної географічної освіти	5
2.	Методичний аналіз навчальних програм з географії для загальноосвітньої школи	5
3.	Планування навчально-виховної роботи вчителя географії	5
4.	Структура і зміст плану-конспекту уроку географії. Аналіз уроку географії в закладах загальної середньої освіти	5
5.	Практичні роботи та дослідження з географії як обов'язкова складова шкільної географічної освіти	5
6.	Письмові роботи з географії для перевірки навчальних досягнень школярів	5
7.	Інтерактивні методи і нестандартні форми навчання на уроках географії	5
8.	Методичні особливості вивчення курсів «Природознавство» та «Рідний край» у 5 класі загальноосвітньої школи	5
9.	Методичні особливості вивчення курсу «Загальна географія» у 6 класі закладів загальної середньої освіти	5
10.	Уроки вивчення нового матеріалу та їх планування в освітньому процесі з географії у 6 класі.	5
11.	Комбіновані форми навчання на уроках географії у 6 класі	5
12.	Методичні особливості організації та проведення ігрових форм навчання на уроках географії у 6 класі	5
13.	Оцінювання навчальних досягнень школярів з географії у 6	5

	класі	
14.	Методичні особливості вивчення курсу «Материки та океани» у 7 класі загальноосвітньої школи	5
15.	Дидактичні можливості підручників з курсу «Материки та океани» для 7 класу	5
16.	Методичні особливості використання картографічних матеріалів на уроках географії у 7 класі.	5
17.	Можливості комбінованих форм навчання для проведення практичних робіт і досліджень в курсі «Материки та океани»	5
18.	Нестандартні форми навчання на уроках географії у 7 класі	5
19.	Методичні особливості здійснення поточного та тематичного оцінювання навчальних досягнень учнів з географії у 7 класі	5
20.	Методичні особливості вивчення курсів географії України (8-9 класи) у закладах загальної середньої освіти	5
21.	Методичний аналіз підручників з географії для 8-9	7
22.	Підготовка і проведення традиційних типів уроків у курсах географії України (8-9 класи)	7
23.	Нестандарті форми проведення занять в курсах географії України (8-9 класи)	7
24.	Організація та проведення програмних практичних робіт та досліджень у курсах географії України (8-9 класи)	7
25.	Поточний контроль та тематичне оцінювання навчальних досягнень учнів з географії у 8-9 класах	7
26.	Методичні особливості вивчення курсів «Географія: регіони та країни» (10 клас) і «Географічний простір Землі» (11 клас) у закладах загальної середньої освіти	8
27.	Особливості вивчення географії у профільних класах старшої школи	8
28.	Підготовка випускників закладів загальної середньої освіти до проходження ДПА та ЗНО з географії	8
	Разом	159

9. Індивідуальні завдання

1. Визначити сучасний стан забезпечення окремих курсів географії та природознавства навчальними підручниками та посібниками. Результати виконання оформити у вигляді таблиці (формат розгорнутої сторінки) Написати висновок про НМЗ географії в школі.

ЗРАЗОК ТАБЛИЦІ

Структурний аналіз змісту та забезпечення
шкільних курсів географії та природознавства

Назва курсу	Клас	Кількість годин (на рік, на тиждень)	Провідна мета вивчення курсу	Структура курсу (назва основних розділів)	Стан НМЗ (підручники та посібники)
1	2	3	4	5	6

2. Виписати критерії оцінювання навчальних досягнень учнів з географії за 12 бальною шкалою. Визначити відмінності оцінювання між існуючими освітніми рівнями та балами в межах одного рівня.

3. Проаналізувати за чинною навчальною програмою практичні роботи з курсу “Загальна географія” (6 клас). Результати аналізу представити у вигляді узагальнюючої таблиці (формат розгорнутої сторінки).

ЗРАЗОК ТАБЛИЦІ

Комплексний аналіз практичних робіт з курсу “Загальна географія” (6 клас)

№ з\п	Зміст практичної роботи	Розділ, тема	Обладнання для проведення (засоби)	Місце, форма проведення, тривалість	Прогнозовані результати щодо виконання
1	2	3	4	5	6

4. Розробити (на окремому аркуші) методичну сторінку до одного з уроків фрагменту тематичного планування для 6 класу (обрані для складання методичної сторінки теми уроків у студентів однієї групи мають бути різними і не співпадати) за таким алгоритмом:

- тема уроку;
- триєдина мета (навчальна, розвивальна, виховна);
- тип уроку;
- методи та методичні прийоми;
- обладнання (основні засоби);
- структура уроку;
- література (для вчителя та для учнів).

5. Проаналізувати різні варіанти схем для аналізу уроків (мін. 2-3) та скласти зразок протоколу для аналізу уроку з географії на період педпрактики.

6. Проаналізувати сучасний стан навчально-методичного забезпечення курсів "Рідний край" та "Природознавство". Написати висновок про проблеми НМЗ даних курсів.

ЗРАЗОК ТАБЛИЦІ

Підручники та посібники з курсу "Рідний край" ("Природознавство")

№	Автори	Назва посібника	Рік видання	Методичний аналіз змісту посібника (основні рубрики та їх використання)
1	2	3	4	5

7. Ознайомитися зі змістом основних рубрик чинних підручників для 6 класу. Результати записати у таблицю.

ЗРАЗОК ТАБЛИЦІ

Дидактичні можливості підручника з географії для 6 класу

Автори, рік видання	Рубрики підручника та їх значення	Ілюстративні матеріали підручника (співвідношення текстового та позатекстового компонентів)	Урахування вікових особливостей учнів (науковість, доступність, цікавість)*
1	2	3	4

*Остання колонка таблиці заповнюється на основі аналізу змісту параграфів однієї з запропонованих тем на вибір: "Літосфера", "Атмосфера", "Гідросфера", "Біосфера".

Написати висновок із загальною методичною оцінкою чинних підручників з географії для 6 класу.

8. Скласти (на окремих аркушах) фрагмент календарно-тематичного планування вивчення курсу "Загальна географія" на період педпрактики.

9. Скласти розгорнутий план-конспект уроку вивчення нового матеріалу з курсу "Загальна географія" на період педпрактики з урахуванням таких вимог:

- наявність титульної та методичної сторінок;
- методичний сценарій ходу уроку;
- відображення змісту нової теми (або її частини) у вигляді графічного конспекту (ЛОС, СЛС, ОІС);
- тематично відповідні дидактичні матеріали (презентація, ілюстрації, елементи цікавого тощо).

10. Скласти розгорнутий план-конспект комбінованого уроку з курсу "Загальна географія" на період педпрактики з урахуванням таких вимог:

- наявність титульної та методичної сторінок;
- методичний сценарій ходу уроку;
- планування під час вивчення нового матеріалу або на закріплення елементу практичної чи самостійної роботи;
- тематично відповідні дидактичні матеріали (ілюстрації, елементи цікавого, завдання для поточного контролю тощо).

11. Розробити план-конспект (сценарій) географічної вікторини до однієї з тем розділу III курсу "Загальна географія" (6 клас), в якому передбачити:

- титульну й методичну сторінку;
- інструктаж (попередній та безпосередній);
- 5-6 конкурсних завдань різного рівня складності, що розраховані на фронтальну, групову та індивідуальну навчальну діяльність учнів;
- до кожного конкретного завдання підготувати методичне забезпечення: тематично відповідну назву, регламент, інструктаж, зміст, критерії оцінювання.

12. Розробити план-конспект уроку корекції та контролю знань (тематичного оцінювання) з курсу "Загальна географія" на період педпрактики з урахуванням таких вимог:

- наявність титульної та методичної сторінок;
- інструктаж для учнів перед проведенням підсумкового оцінювання;
- наявність 2 варіантів контрольної роботи зі змістом завдань 3-4 рівнів складності;
- критерії оцінювання завдань кожного рівня, а також ключі (коди) або зразки для перевірки завдань к/р;
- відповідні дидактичні матеріали.

13. Проаналізувати стан навчально-методичного забезпечення курсу "Материка та океани" (10-12 джерел) та заповнити таблицю.

ЗРАЗОК ТАБЛИЦІ

Навчальні та методичні посібники з курсу "Материка та океани"

№	Автори	Назва посібника	Рік видання	Методичний аналіз змісту посібника (основні рубрики та їх використання)
1	2	3	4	5

14. Здійснити комплексний порівняльний аналіз двох чинних підручників з географії для 7 класу на вибір. Результати аналізу записати у таблицю. Написати висновок про виявлені переваги та недоліки підручників з географії для 7 класу.

ЗРАЗОК ТАБЛИЦІ

Порівняльний аналіз підручників з курсу "Географія материків і океанів"

№ з/п	План порівняння	Підручники з географії для 7 класу	
		Автори:	Автори:
1	2	3	4
1.	Відповідність програмі		
2.	Рубрики підручника та їх		

	значення		
3.	Співвідношення текстового та позатекстового компонентів		
4.	Ілюстративні матеріали		
5.	Методичний апарат підручника (система запитань і завдань)		
6.	Урахування вікових особливостей учнів (на прикладі конкретних тем)		

15. Скласти розгорнутий план-конспект уроку засвоєння нових компетенцій з курсу "Материки та океани" до однієї з тем на період педпрактики з урахуванням таких вимог:

- наявність титульної та методичної сторінок;
- методичний сценарій ходу уроку;
- передбачити обов'язкове використання картографічних матеріалів (картосхем, контурної карти);
- підготувати тематично відповідні дидактичні матеріали (презентацію, ілюстрації, опорні схеми, елементи цікавого тощо).

16. Розробити план-конспект комбінованого уроку з курсу "Материки та океани" на період педпрактики з урахуванням таких вимог:

- наявність титульної та методичної сторінок;
- методичний сценарій ходу уроку;
- виконання під час вивчення нового матеріалу або на закріплення елементу практичної чи самостійної роботи;
- тематично відповідні дидактичні матеріали (презентація, ілюстрації, елементи цікавого, завдання для поточного контролю тощо).

17. Розробити план-конспект (сценарій) географічної конференції з курсу "Материки та океани" на період педпрактики з урахуванням таких вимог:

- наявність титульної та методичної сторінки;
- методичний опис етапу підготовки вчителя до проведення конференції;
- інструктаж для учнів перед проведенням конференції;
- наявність 4-5 проблемних тем з планами та відповідними посиланнями на інформаційні джерела для підготовки виступів (доповідей) учнями;
- зразок узагальнюючої таблиці (заповнений), що пропонується для фіксації всіма учнями класу найважливішої інформації під час проведення конференції.

18. Розробити план-конспект уроку корекції та контролю знань (підсумкового оцінювання) з курсу "Материки та океани" на період педпрактики з урахуванням таких вимог:

- наявність титульної та методичної сторінок;

- *інструктаж для учнів перед проведенням тематичного оцінювання;*
- *наявність тiп 2 варіантів контрольної роботи зі змістом завдань 3-4 рівнів складності;*
- *критерії оцінювання завдань кожного рівня, а також коди або зразки для перевірки завдань к/р;*
- *відповідні дидактичні матеріали.*

19. Проаналізувати стан навчально-методичного забезпечення курсів географії України (10-12 джерел). За результатами аналізу заповнити таблицю. Зробити висновок.

ЗРАЗОК ТАБЛИЦІ

Навчально-методичні та дидактичні посібники з курсів географії України
(8 – 9 класів)

№	Автори	Назва посібника	Рік видання	Методичний аналіз змісту посібника (основні рубрики та їх використання)
1	2	3	4	5

20. Розробити план-конспект традиційного типу уроку (засвоєння нових компетенцій або комбінованого) з курсів географії України (8-9 класи) на період педпрактики (див. фрагмент календарно-тематичного планування) з урахуванням таких вимог:

- *наявність титульної та методичної сторінок;*
- *методичний опис ходу уроку;*
- *обов'язкове використання під час вивчення нового матеріалу схематичних засобів унаочнення (опорних схем, таблиць, картосхем);*
- *підготувати тематично відповідні дидактичні матеріали (презентацію, ілюстрації, елементи цікавого, завдання для поточного контролю навчальних досягнень учнів тощо).*

21. Розробити план-конспект нестандартного уроку (на вибір: вікторину, конференцію, диспут, рольову або ділову гру тощо) для 8 або 9 класу на період педпрактики з урахуванням таких вимог:

- *наявність титульної та методичної сторінок;*
- *детальний опис методичних аспектів;*
- *критерії оцінювання результатів ігрової діяльності;*
- *відповідні дидактичні матеріали (інструктивні картки, зразки групових та індивідуальних завдань, кросворди, ребуси тощо).*

22. Розробити зміст однієї з практичних робіт для 8 або 9 класу на період педпрактики з урахуванням таких вимог:

- *мета, обладнання, перелік відповідних географічних карт;*
- *завдання та алгоритми для їх виконання;*

- методичні рекомендації для учнів (за необхідністю – зразки розв'язування);
- критерії оцінювання результатів роботи.

23. Скласти план-конспект уроку корекції та контролю знань (підсумкового оцінювання) до одного з курсів географії України на період педпрактики з урахуванням таких вимог:

- наявність титульної та методичної сторінок;
- інструктаж для учнів перед проведенням тематичного оцінювання;
- наявність *тiп 2* варіантів контрольної роботи зі змістом завдань 3-4 рівнів складності;
- критерії оцінювання завдань кожного рівня, а також коди або зразки для перевірки завдань к/р;
- відповідні дидактичні матеріали.

24. Проаналізувати програми з географії для профільного (поглибленого) навчання. Результати аналізу оформити у вигляді таблиці (формат розгорнутої сторінки). У висновках вказати назви 2-3 з географічних курсів, яким ви надаєте перевагу для поглибленого вивчення географії у старшій школі та аргументовано пояснювати свій вибір.

ЗРАЗОК ТАБЛИЦІ

Структурний аналіз курсів географії для профільних класів

№ з/п	Назва курсу	Кількість годин	Значення курсу	Структура курсу (розділи, теми)	Кількість практичних робіт
1	2	3	4	5	6

25. Проаналізувати стан навчально-методичного забезпечення курсів "Географія: регіони та країни" (10 клас) та "Географічний простір Землі" (11 клас) по 10-12 джерел. За результатами аналізу заповнити таблицю та написати висновок.

ЗРАЗОК ТАБЛИЦІ

Навчально-методичні та дидактичні посібники з курсів географії для 10-11 класів

№	Автори	Назва посібника	Рік видання	Методичний аналіз змісту посібника (основні рубрики та їх використання)
1	2	3	4	5

10. Методи навчання

Словесні (розповідь, лекція, бесіда, дискусія, пояснення, опис, інструктаж), наочні (ілюстрування і демонстрування наочних посібників, спостереження), практичні (виконання вправ, моделювання, рольові ігри); дослідницькі методи; методи самостійної роботи. Інтерактивні методи (мозковий штурм, мікрофон, маю власну думку, асоціативний куш, навчальний диспут тощо).

11. Методи контролю

11.1 Завдання до модульних контрольних робіт з дисципліни.

Завдання модульної контрольної роботи № 2 для студентів 4 курсу

I варіант

Перший рівень. Тести (кожна правильна відповідь оцінюється в 0,5 бала, всього за рівень до 5 балів)

Визначте, яка з інтерактивних (ігрових) форм навчання:

1. Обов'язково передбачає упереджувальні завдання:
  - а) вікторина;*
  - б) рольова гра;*
  - в) конференція.*
2. Вимагає найбільш підготовлених ("сильних") учнів і ґрунтовної підготовки з боку вчителя:
  - а) відеоподоріж;*
  - б) диспут;*
  - в) вікторина.*
3. Передбачає розподіл учнів класу на групи:
  - а) конференція;*
  - б) ділова гра;*
  - в) усі вказані;*
  - г) жодна з них.*
4. Потребує додаткових консультацій з боку вчителя:
  - а) диспут;*
  - б) рольова гра;*
  - в) вікторина.*
5. Дозволяє за її результатами оцінити найбільшу кількість учнів:
  - а) вікторина;*
  - б) диспут;*
  - в) ділова гра.*

6. Передбачає обов'язкове опрацювання додаткових джерел географічної інформації:

- а) рольова гра;
- б) конференція;
- в) вікторина.

7. Зводить роль вчителя до консультанта:

- а) ділова гра;
- б) конференція;
- в) диспут;
- г) усі згадані.

8. Передбачає виставлення оцінок переважно "високого" та "достатнього" рівня.

- а) вікторина;
- б) диспут;
- в) конференція;
- г) усі згадані.

9. Потребує відповідного розміщення парт для зручності організації роботи:

- а) конференція;
- б) вікторина;
- в) рольова гра;
- г) усі згадані.

10. Передбачає індивідуальне оцінювання кожного учня класу:

- а) диспут;
- б) ділова гра;
- в) вікторина;
- г) усі зазначені;
- д) жодна з них.

Другий рівень. Зміст лекційного курсу (відповідь на кожне запитання оцінюється в 3 бали)

1. Мета і завдання курсу "Україна і світове господарство", його структура (вказати назви розділів).

2. Методика організації та проведення навчальних дискусій на уроках географії у 8-9 класах.

Третій рівень. Зміст лабораторних занять

(відповідь на запитання оцінюється в 5 балів)

1. Охарактеризувати навчально-методичне забезпечення курсу "Україна у світі: природа, населення".

II варіант

Перший рівень. Тести (кожна правильна відповідь оцінюється в 0,5 бала, всього за рівень до 5 балів)

Визначте, яка з інтерактивних (ігрових) форм навчання:

1. Обов'язково передбачає упереджу вальні завдання:

- а) диспут;*
б) ділова гра;
в) КВК
2. Вимагає найбільш підготовлених ("сильних") учнів і ґрунтовної підготовки з боку вчителя:
а) рольова гра;
б) вікторина;
в) конференція.
3. Передбачає розподіл учнів класу на групи:
а) дискусія;
б) рольова гра;
в) жодна з них;
г) усі вказані.
4. Потребує додаткових консультацій з боку вчителя:
а) ділова гра ;
б) вікторина;
в) конференція.
5. Дозволяє за її результатами оцінити найбільшу кількість учнів:
а) рольова гра;
б) конференція;
в) диспут.
6. Передбачає обов'язкове опрацювання додаткових джерел географічної інформації:
а) вікторина;
б) дискусія;
в) ділова гра.
7. Зводить роль вчителя до консультанта:
а) рольова гра;
б) кіноподорож;
в) вікторина;
г) усі згадані.
8. Передбачає виставлення оцінок переважно "високого" та "достатнього" рівня.
а) ділова гра;
б) вікторина;
в) гра-практикум;
г) усі згадані.
9. Потребує відповідного розміщення парт для зручності організації роботи:
а) ділова гра;
б) диспут;
в) вікторина;
г) усі згадані.
10. Передбачає індивідуальне оцінювання кожного учня класу:
а) конференція;
б) вікторина;

- в) рольова гра;
- г) усі загадані;
- д) жодна з них.

Другий рівень. Зміст лекційного курсу

(відповідь на кожне запитання оцінюється в 3 бали)

1. Мета і завдання курсу "Україна у світі: природа, населення", його структура (вказати назви розділів і тем).
2. Методика організації та проведення рольових та ділових ігор на уроках географії у 8-9 класах.

Третій рівень. Зміст лабораторних занять *(відповідь оцінюється в 5 б.)*

1. Схарактеризувати навчально-методичне забезпечення курсу " Україна і світове господарство".

Модульна контрольна робота для студентів 4 курсу (І семестр)

1 варіант

І рівень. Завдання за змістом лекційних занять

(відповідь на кожне запитання оцінюється від 0 до 3 балів)

1. Класифікація навчальних посібників для учнів з географії за різними ознаками.
2. Переваги інтерактивного навчання. Інтерактивні методи для вивчення географії у 8-9 класах.
3. Особливості проведення ДПА з географії у загальноосвітній школі.

II рівень. Завдання за змістом лабораторних занять

(відповідь на кожне запитання оцінюється від 0 до 3 балів)

1. Мета і завдання курсу географії у 8 класі.
2. Навчально-методичне забезпечення вивчення географії у 9 класі.
3. Методичний аналіз підручників з географії для 8 класу.

2 варіант

І рівень. Завдання за змістом лекційних занять

(відповідь на кожне запитання оцінюється від 0 до 3 балів)

1. Переваги і недоліки методичних посібників з географії з поурочними розробками.
2. Метод проектів та його можливості для вивчення географії у 8-9 класах.
3. Допрофільне навчання географії у 8-9 класах основної школі.

II рівень. Завдання за змістом лабораторних занять

(відповідь на кожне запитання оцінюється від 0 до 3 балів)

1. Мета і завдання курсу географії у 9 класі.
2. Навчально-методичне забезпечення вивчення географії у 8 класі.
3. Методичний аналіз підручників з географії для 9 класу.

11.2. Питання до екзамену

1. Авторські методики навчання географії в школах України. Досвід їх використання творчо працюючими вчителями. Значення методичних кабінетів та інститутів післядипломної освіти педагогічних кадрів у поширенні перспективного педагогічного досвіду.
2. Аналіз уроку географії. Комплексне значення педагогічного аналізу освітньої діяльності. Методика проведення аналізу уроку.
3. Види письмових робіт для оцінювання навчальних досягнень школярів з географії. Методика їх організації та проведення.
4. Види усного опитування на уроках географії. Їх мета, особливості організації та методика проведення.
5. Вимоги суспільства до особистості та рівня фахової підготовки сучасного вчителя географії.
6. Вікторина як інтерактивна форма занять з географії. Її мета, структура та методика проведення.
7. Географічна складова у Державному стандарті базової і повної середньої освіти. Змістові лінії географічної освіти, їх відображення у змісті ШКГ.
8. Географічна освіта у 8-9 класах з допрофільною підготовкою та профільних класах старшої школи. Методичний аналіз програм з географії для профільного навчання.
9. Географічний комплекс загальноосвітньої школи. Його склад та значення для організації навчально-виховного процесу з географії.
10. Географічний майданчик. Його значення та можливості для організації освітнього процесу з географії.
11. Географічні гуртки. Їх мета, завдання та методика організації в закладах загальної середньої освіти.
12. Географічні зв'язки та закономірності. Методи, прийоми і засоби формування знань про причинно-наслідкові зв'язки та залежності на уроках географії.
13. Географічні карти та прийоми роботи з ними. Метод роботи з картою, особливості його використання під час вивчення різних курсів географії в школі.
14. Географічні поняття. Їх види, психолого-педагогічні умови та загальні методичні вимоги щодо формування системи понять у шкільних курсах географії.
15. Дванадцятибальна система оцінювання навчальних досягнень учнів з географії. Критерії оцінок та їх обґрунтованість.
16. Державна підсумкова атестація та ЗНО з географії. Її значення в системі географічної освіти. Підготовка школярів до зовнішнього незалежного оцінювання з географії у центрах якості освіти.
17. Дидактичні ігри (рольові, ділові тощо) як інтерактивна форма навчання на уроках географії. Мета, структура та методика проведення дидактичних ігор.

18. Диспут як інтерактивна форма навчання географії. Дидактична мета, завдання та методика проведення навчальної дискусії.
19. Загальнодидактичні та спеціальні принципи навчання, які застосовуються на уроках географії. Їх значення та методика реалізації.
20. Загальноосвітні та світоглядні завдання і функції шкільної географічної освіти. Концепція змісту географічної освіти у загальноосвітній школі.
21. Засоби навчання географії, які відтворюють натуральні об'єкти та явища. Їх склад, значення та методика застосування.
22. Застосування елементів сугестопедії на уроках географії. Складові частини сугестопедичного уроку. Вимоги до вчителя сугестолога.
23. Значення і можливості навчальної програми з курсу географії «Україна у світі: природа, населення» /8 клас/. Її методичний аналіз.
24. Значення і можливості навчальної програми з курсу «Загальна географія» /6 клас/. Її методичний аналіз.
25. Значення і можливості навчальної програми з курсу «Географія: регіони та країни» /10 клас/. Її методичний аналіз.
26. Значення та можливості навчальної програми з курсу «Материка та океани» /7 клас/. Її методичний аналіз.
27. Значення та можливості навчальної програми з курсу «Україна і світове господарство» /9 клас/. Її методичний аналіз.
28. Інтерактивні форми проведення уроків з географії. Їх види, значення та методичні особливості організації.
29. Кабінет географії у школі. Його значення, обладнання, основні елементи та вимоги щодо оформлення.
30. Класифікація засобів навчання географії. Проблема класифікації засобів у працях українських та зарубіжних педагогів.
31. Класифікація методів навчання географії. Проблема класифікації методів у працях українських і зарубіжних педагогів.
32. Конференція як інтерактивна форма організації занять з географії. Методика організації та проведення навчальних конференцій.
33. Спеціальні принципи навчання географії. Красзнавчий принцип як один з провідних у процесі формування географічних компетенцій.
34. Листи опорних сигналів (ЛОС) як нетрадиційний засіб вивчення курсів фізичної географії. Методика застосування ЛОС на уроках.
35. Мета і завдання вивчення географії у школі. Навчально-методичний комплекс для забезпечення шкільних курсів географії, його складові.
36. Методичні посібники з географії для вчителя. Їх різновиди та значення для роботи у закладах загальної середньої освіти.
37. Методи педагогічного наукового дослідження експериментально-емпіричного рівня, які використовуються у шкільній географії. Їх склад та аналіз.
38. Методи педагогічного наукового дослідження теоретичного рівня, які використовують у шкільній географії. Їх склад та аналіз.
39. Методичні особливості формування географічних уявлень у школярів. Їх значення для розкриття та засвоєння географічних понять.

40. Місце і значення курсу географії «Україна у світі: природа, населення» в системі географічної освіти. Його мета, структура та особливості вивчення в школі.
41. Місце і значення курсу «Географія: регіони та країни» у системі географічної освіти. Його мета і структура. Аналіз підручників та навчально-методичних посібників з даного курсу.
42. Місце і значення курсу «Україна і світове господарство» в системі географічної освіти. Методичний аналіз підручників та навчальних посібників з даного курсу.
43. Місце і значення курсу «Материка та океани» в системі географічної освіти. Його структура. Методичний аналіз підручників та навчальних посібників з даного курсу.
44. Місце і значення курсу «Загальна географія» в системі географічної освіти. Його мета і зміст. Методичний аналіз підручників та навчальних посібників з даного курсу.
45. Можливості використання комп'ютерних технологій для підвищення ефективності навчання. Методичні особливості застосування інтерактивної дошки та смарт засобів на уроках географії.
46. Наочні посібники як засіб навчання географії. Їх різновиди, значення та методика використання.
47. Натуральні об'єкти як засіб навчання географії. Їх види, значення та методика застосування на уроках.
48. Олімпіади з географії. Їх мета, значення, основні етапи, особливості організації та проведення.
49. Опорно-інформаційні схеми (ОІС) як нетрадиційний засіб навчання географії в школі. Методика застосування ОІС на уроках географії.
50. Основні етапи розвитку шкільної географії та методики її навчання в Україні.
51. Основні принципи структури і змісту шкільної географічної освіти, їх характеристика. Підручники та посібники для вивчення географії в школі, їх методичний аналіз.
52. Педагогічний експеримент. Його суть, види, методика організації і проведення. Основні етапи методичного дослідження актуальних проблем шкільної географічної освіти.
53. Періодичне (тематичне) оцінювання навчальних досягнень учня з географії. Його завдання, форми, методика організації та проведення.
54. Підготовка вчителя географії до уроку. Основні етапи, їх мета та зміст.
55. Підготовка та проведення навчальних екскурсій з географії. Зміст, мета та завдання екскурсій у природу та на виробництво.
56. Підручники з географії та прийоми роботи з ними. Дидактичний комплекс сучасного підручника та його методичні можливості.
57. Планування навчально-виховної роботи з географії. Види планування. Їх значення та методичні особливості.

58. Поєднання і взаємозв'язок різних методів навчання на уроках географії. Проблема комплексного застосування методів та методичних прийомів у навчально-виховному процесі.
59. Позакласна робота з географії. Її мета, зміст, організаційні форми та методичні особливості.
60. Практичні методи навчання географії. Їх види, значення та методика застосування.
61. Практичні роботи та дослідження в шкільних курсах географії. Їх значення, класифікація, методика організації та проведення.
62. Предмет вивчення та основні проблеми дослідження методики навчання географії на сучасному етапі.
63. Проблемний підхід на уроках географії. Його мета, завдання та можливі варіанти застосування. Проблема активізації пізнавальної навчальної діяльності школярів.
64. Розвиток шкільної географії та методики її навчання в період існування СРСР. Наслідки впровадження комплексних навчальних програм. Проблеми шкільної географії та методики її навчання до 1990-х років.
65. Розумовий розвиток учнів у процесі вивчення шкільних курсів географії. Проблемне навчання, його суть, мета і шляхи та етапи реалізації.
66. Навчальні посібники з географії для учнів. Їх класифікація та методичні особливості використання у навчальному процесі.
67. Словесні методи навчання географії. Їх види, значення та методика застосування на уроках.
68. Становлення і розвиток шкільної географії в Україні у XVII - XIX ст. Перші підручники і посібники з географії, їх методичний аналіз.
69. Статистичні матеріали в курсах шкільної географії. Їх різновиди, значення та методика використання.
70. Структура і зміст загальної методики навчання географії. Її значення для вдосконалення освітнього процесу з географії.
71. Структура і зміст окремих методик навчання географії. Їх специфічні особливості.
72. Структура методики навчання географії як педагогічної науки. Її зв'язок з іншими науками.
73. Структура шкільної географічної освіти. Склад курсів, їх характеристика. Особливості вивчення географії в профільних класах.
74. Структурні складові географічного знання. Їх значення для формування системних знань з курсів шкільної географії.
75. Структурно-логічні схеми (СЛС) як нетрадиційний засіб вивчення географії в школі. Методика застосування СЛС на уроках географії.
76. Сучасна структура шкільної географічної освіти та проблема її удосконалення.
77. Сучасні проблеми розвитку шкільної географії та методики її навчання в Україні. Перспективи вдосконалення дидактичної системи навчання географії.

78. Використання інформаційно-комунікативних технологій та технічних засобів навчання на уроках географії. Їх значення, різновиди та методика застосування. Інтерактивна дошка і смарт засоби, їх дидактичні можливості.
79. Типи уроків з географії за основною дидактичною метою. Їх класифікація, значення та методичний аналіз.
80. Типові плани-характеристики в курсах шкільної географії. Їх значення та методика застосування на уроках.
81. Туристсько-краєзнавча робота в школі. Її мета, зміст, методика організації та проведення.
82. Урок як основна форма навчання географії. Головні етапи традиційних типів уроку, їх характеристика. Сучасні вимоги до підготовки та проведення уроку географії.
83. Факультативні заняття та спецкурси як одна із форм поглибленого вивчення географії. Їх організація, зміст та методика проведення. Приклади авторських курсів географії для профільного навчання.
84. Фенологічні спостереження процесів та явищ природи в курсах фізичної географії. Їх організація, зміст та методика проведення.
85. Форми організації навчально-виховного процесу з географії. Їх значення, зміст та методичні особливості.
86. Функції вчителя географії як керівника освітнього процесу. Загальні вимоги щодо організації навчання з географії в закладах загальної середньої освіти.
87. Характеристика групової форми навчання на уроках географії. Методичні особливості її організації.
88. Характеристика інтерактивних методів і прийомів навчання географії. Переваги дидактичних ігор.
89. Характеристика методів навчання географії на основі їх внутрішньої психологічної сторони.
90. Шкільна лекція як форма навчання географії. Її завдання, структура та методика проведення.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Приклад для заліку

Поточне тестування та самостійна робота								Сума
Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2				100
Т 1-2	Т 3-4	Т 5-6	Т 7-8	Т 9-10	Т 11-12	Т 13	Т 14	
10	10	15	15	15	15	10	10	

T1, T2 ... T8 – теми змістових модулів.

Приклад для екзамену

Поточне тестування та самостійна робота									Підсумковий контроль (екзамен)	Сума
ЗМ 1			ЗМ 2		ЗМ 3		ЗМ 4		40	100
Т 1-2	Т 3-4	Т 5-6	Т 6-7	Т 8-12	Т 13-15	Т 16-18	Т 19-21	Т 22-24		
15	15	20	20	30	15	15	15	15		

T1, T2 ... T25 – теми змістових модулів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проєкту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
80-89	B	добре	
70-79	C		
65-69	D		
60-64	E	задовільно	не зараховано з можливістю повторного складання
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Методичне забезпечення

13.1. Навчально-методична карта дисципліни

14. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

14.1. Базова література

1. Андреева В.М. Нестандартний урок географії. – Харків: Основа, 2006.– 234 с.
2. Андреева В.М. Позакласна робота з географії: сценарії заходів, робота з обдарованими дітьми. – Харків: Основа, 2006. – 141 с.
3. Андрієнко Т.Л. Позакласна робота з географії / geo-teacher.at.ua
4. Атлас: Загальна географія. 6 клас. – К.: Картографія, 2018. – 32 с.
5. Атлас: Материка та океани. 7 клас. - К.: Картографія, 2018. - 52 с.
6. Атлас: Україна у світі: природа, населення. 8 клас. - К.: Картографія, 2018. – 50 с.
7. Атлас: Україна і світове господарство. 9 клас. К.: Картографія, 2018.-52 с.
8. Атлас: Географія: регіони та країни. 10 клас. - К.: Картографія, 2018.-48 с.
9. Бабанский Ю.К. Методы обучения в современной общеобразовательной школе. – М.: Просвещение, 1985. – 20 с.
10. Бойко В.М. Рідний край. Київ: підручн. для 5 кл. загальноосвітньої шк. – К.: Реформа, 1997. – 136 с.
11. Бойко В.М., Міхелі С.В. Географія.: Підруч. для 7 кл. загальноосвіт. навч. закл. – К.: Сиція, 2015. – 288 с.
12. Варакута О.М., Швець Є.С. Готуємося до уроків географії. Економічна і соціальна географія України. 9 клас: Посібник для вчителя. – Тернопіль: Астон, 2007. – 286 с.
13. Ващенко Г. Загальні методи навчання. – К.: Укр. вид. спілка, 1997. – 441с.
14. Вішнікіна Л.П. Компетентнісне навчання географії в основній школі: монографія / Л.П. Вішнікіна. – Потава: ТОВ «АСМІ», 2017. – 407 с.
15. Географія, 10-11 кл.: Програми для профільного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах / Н. Бескова, В. Бойко, С. Кобернік та ін. – К.: Пед. преса, 2005. – 172 с.
16. Гончаренко С. Методика як наука // Шлях освіти. – 2000. – №2. – С. 5-11.
17. Державна національна програма „Освіта” („Україна ХХІ століття”). – К.: Райдуга, 1994. – 61 с.
18. Державний стандарт базової і повної середньої освіти // Освіта України (спецвипуск), 2004. – № 5. – С. 1-13.
19. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти // Урядовий кур’єр, 2012. – № 19. – С. 9-16.

20. Довгань Г.Д. Інтерактивні технології на уроках географії. – Х.: Основа, 2005. – 128 с.
21. Довгань Г.Д. Фізична географія України: матеріали до уроків. – Харків: Ранок, 2008. – 176 с.
22. Дудка С.В. Навчальні ігри на уроках географії. – Х.: Основа, 2005. – 96 с.
23. Душина И.В., Понурова Г.А. Как учить школьников географии: Пособие для начинающих учителей и студентов пед. ин. и ун. по географ. специальностям. – М., 1996. – 192 с.
24. Економічна і соціальна географія України: дидактичний комплекс до вивчення шкільного курсу в 9 класі за програмою 12-річної школи: метод. посібник / С. Кобернік, Р. Коваленко. – К.: Шкільний світ, 2009. – 136 с.
25. Електронні атласи з географії для 6-10 класів – К.: Інститут передових технологій, 2018.
26. Загальна географія. 6 клас: Методичний посібник для вчителя / В.Ю. Пестушко, Г.Є. Уварова. – Х.: Ранок, 2014. – 184 с.
27. Законодавство України про загальну середню освіту. – сайт МОН України, 2018.
28. Збірник типових навчальних програм для студентів спеціальності 6.040104 "Географія" / За ред. В.П. Покася, В.Г. Щабельської, С.В. Міхелі. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. – С. 97-119.
29. Кабанова Е.Н. Історія розвитку шкільної географії та методики її викладання в Україні / geografica.net.ua
30. Кобернік С.Г. Загальна географія: Підручник для 6 класу загальноосвітніх навчальних закладів / С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2014. – 260 с.
31. Кобернік С.Г. Географія: Підруч. для 7 кл. загальноосвіт. навч. закл. / С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко. – К.: Грамота, 2015. – 288 с.
32. Кобернік С.Г. Географія: підруч. для 7 кл. закл. заг. серед. освіти / С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2020. – 216 с.
33. Кобернік С.Г. Географія: Підруч. для 8 кл. загальноосвіт. навч. закл. / С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко. – К.: Літера ЛТД, 2016. – 304 с.
34. Кобернік С.Г. Географія: Підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. / С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2017. – 288 с.

35. Кобернік С.Г. Збірник завдань для самостійної роботи студентів з методики навчання географії: методичний посібник для студентів географічних спеціальностей вищих педагогічних навчальних закладів. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. – 80 с.
36. Кобернік С.Г. Науково-методичні засади географічної освіти в основній школі: монографія / С.Г. Кобернік – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. – 346 с.
37. Кобернік С.Г. Методика навчання географії: Практикум для лабораторних занять студентів географічних спеціальностей вищих педагогічних навчальних закладів. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. – 106 с.
38. Кобернік С.Г. Модель сучасного методичного посібника з географії для загальноосвітньої школи // Географія та основи економіки в шк., 2005, №3. – С. 7-12.
39. Кобернік С.Г. Мотиваційний компонент сучасного уроку географії в основній школі // Географія та основи економіки в школі, 2009, № 11-12. – С. 2-8.
40. Кобернік С.Г. Практичні та самостійні роботи в шкільних курсах географії: методичний посібник для студентів географічних спеціальностей вищих навчальних закладів / С.Г. Кобернік – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. – 201 с.
41. Кобернік С.Г. Проблема удосконалення навчальних програм з шкільних курсів географії // Географія та основи економіки в шк., 2001, №2.- С. 2-3.
42. Кобернік С.Г. Сучасна дидактична система шкільної географічної освіти та перспективи її розвитку / С.Г. Кобернік // Географія та економіка в сучасній школі, 2013, № 6. – С. 2-8.
43. Кобернік С.Г. Сучасний підручник з географії та проблема його вдосконалення // Географія та основи економіки в шк., 2003, №5. – С. 11-14.
44. Кобернік С.Г. Тенденції розвитку змісту та методики навчання географії в сучасній школі / Зб. наукових праць “Географія і сучасність”. Випуск 3. – 2000. – С. 290-300.
45. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Географія України. 8-9 класи: Дидактичний комплекс до вивчення курсу: Навчально-методичний посібник. – Х.: Ранок, 2003. – 220 с.
46. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Географія: Підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. – К.-П.: Абетка, 2018. – 288 с.

47. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Економічна і соціальна географія світу: дидактичний комплекс до вивчення шкільного курсу в 10 класі: навчально-методичний посібник. - К.: Шкільний світ, 2008. – 200 с.
48. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Проблема корекції та контролю знань з географії в умовах реформування шкільної географічної освіти // Географія та основи економіки в шк., 2002, №4. – С. 12-16.
49. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Програмні практичні роботи з географії у 6-10 класі: Методичні рекомендації до організації та проведення. – Кам'янець – Подільський : ФОП, Сисин О.В. 2008. – 84 с.
50. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Сучасний стан і перспективи комп'ютерного навчання географії // Географія та основи економіки в шк.- 2002, №3. – С. 10-13.
51. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р., Масляк П.О., Скуратович О.Я. Методика викладання географії в школі: Навчально-методичний посібник. – К.: Стафед-2, 2000. – 320 с.
52. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р., Скуратович О.Я. Методика навчання географії в загальноосвітніх навчальних закладах: Навчально-методичний посібник. – К.: Навчальна книга, 2005. – 319 с.
53. Конституція України. – К.: Українська правнича фундація, 1996.–56 с.
54. Концептуальні засади демократизації та реформування освіти в Україні. Педагогічні концепції. – К.: Школяр, 1997. – 148 с.
55. Концепція змісту географічної освіти в загальноосвітній школі України (проект) / Розробники: П. Шищенко, Я. Олійник, О. Дмитрук, Г. Уварова, Н. Муніч // Географія та основи економіки в шк. – 2001. - № 3. – С. 4-9.
56. Корнєєв В.П. Методика вивчення географії материків і океанів. – Кам'янець-Подільський: Абетка-Нова, 2004. – 308 с.
57. Корнєєв В.П. Проблеми навчання географії. – Х.: Основа, 2008. – 96 с.
58. Корнєєв В.П. Становлення і розвиток методики географії в Україні // Географія в школі. – 2001. – №5. – С. 23-25.
59. Корнєєв В.П. Урок географії: від класики – до сучасних технологій / В.П. Корнєєв, А.А. Бут та ін.; За ред. В.П. Корнєєва – Х.: Основа, 2006. - 171 с.
60. Корнєєв В.П., Корнєєв О.В. Методика вивчення курсу "Рідний край" в 5 класі. - Кам'янець-Подільський: Абетка-Нова, 2002. – 220 с.
61. Крачило М., Серебряй В. Географія: Практичні заняття на місцевості. – К.: Шкільний світ, 2006. – 128 с.

62. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти. Географія / За ред.: В.О. Огнев'юка, О.Я. Савченко // Географія та основи економіки в шк. – 2000. – №4. – С. 3-8.
63. Максаковський В. П. Преподавание географии в зарубежной школе. – М.: ВЛАДОС, 2001. – 362 с.
64. Мальований Ю. Педагогічна сутність гуманізації навчання // Шлях освіти. – 1997. - №2. – С. 6-10.
65. Матюша І.К. Гуманізація навчання у загальноосвітній школі. – К.: ІСДО, 1995. – 160 с.
66. Менчинская Н.А. Проблемы обучения, воспитания и психического развития ребенка: Избр. психол. тр., - М.: Изд-во Моск. психол.-соц. ин-та, 2004. – 509 с.
67. Методика навчання географії (курс лекцій): Навчальний посібник. Переробл. і доповн. / Варакута О.М. – Тернопіль: Тайп, 2014. – 175 с.
68. Міжнародна хартія географічної освіти / Комісія з географ. освіти. Міжнар. географ. союз, 1992. Книжка в журналі // Географія та основи економіки в шк. – 1999. – № 3. – 15 с. (в Інтернеті є нова версія 2016 р.).
69. Мій Київ: Історія. Культура. Географія: Підручн. для кл. загальноосвіт. шк. – К.: АДЕД-Україна, 2015. – 196 с.
70. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Географія. 6-9 класи // Географія та економіка в рідній школі, № 7-8, 2017. – С.6 -18.
71. Назаренко Т.Г. Методика навчання географії в профільній школі: теорія і практика: [монографія] / Т.Г. Назаренко // Педагогічна думка. – 2013. – 318 с.
72. Нестандартний урок географії / Упоряд. В.М. Андрєєва. – Х.: Основа, 2005. – 144 с.
73. Новік Н.М. Географія: позакласні заходи / Н. М. Новік. – К.: Редакції газет природничо-математичного циклу, 2013. – 112 с.
74. Онищук В.А. Урок в современной школе: Пособие для учителя. – 2-е изд., перераб. – М.: Просвещение, 1986. – 160 с.
75. Освітні технології: Навч.-метод. посібник / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.; За ред. О.М. Пехоти. – К.: Вид-во А.С.К., 2003. – 255 с.
76. Основи педагогічної майстерності / За ред. І.Я. Зязюна. – К., 1997.– 349 с.
77. Откаленко М.П. Методика викладання географії. – К.: Рад. школа, 1974. – 286 с.

78. Паламарчук Л.Б. Географія: підручник для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл.: профіл. рівень / Л.Б. Паламарчук, Т.Г. Гільберг, В.В. Безуглий. – К.: Генеза, 2010. – 304 с.
79. Паламарчук Л.Б. Соціокультурна складова змісту шкільних курсів географії: теорія і практика: монографія / Л.Б. Паламарчук. – К.: Київ. Ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 412 с.
80. Пальчевський С.С. Сугестопедагогіка. – Р.: Рівненський державний гуманітарний університет, 2002. – 393 с.
81. Педагогика: педагогические теории, системы, технологии / Под ред. С.А. Смирнова. - 3-е изд., испр. и доп. – М.: Издательский центр "Академия", 1999. – 512 с.
82. Педагогічний словник / За ред. дійсного члена АПН України М.Д. Ярмаченка – К.: Педагогічна думка, 2001. – 360 с.
83. Пестушко В.Ю. Географія: Підруч. для 7 кл. загальноосвіт. навч. закл. / В.Ю. Пестушко, Г.Ш. Уварова. – К.: Генеза, 2015. – 288 с.
84. Пестушко В.Ю., Уварова Г.Ш. Загальна географія: Підручник для 6 класу. – К.: Генеза, 2014. – 256 с.
85. Пестушко В.Ю., Уварова Г.Ш. Географія: Підручник для 8 кл. загальноосвіт. навч. закл. – К.: Генеза, 2016. – 272 с.
86. Пестушко В.Ю., Уварова Г.Ш. Географія: Підручник для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. – К.: Генеза, 2017. – 288 с.
87. Пестушко В.Ю., Уварова Г.Ш. Географія: Підручник для 10 кл. закладів загальної середньої освіти. – К.: Генеза, 2018. – 272 с.
88. Покась Л. Методичні можливості уроку засвоєння нових знань для отримання якісних знань з географії // Географія та основи економіки в школі, 2010. – № 5. – С. 11-13.
89. Покась Л.А. Нестандартні уроки з фізичної географії: Навчально-методичний посібник. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2001. – 100 с.
90. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання. – К., 2007. – 144 с.
91. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Географія: 10-11 класи. Профільний рівень /http://www.mon.gov.ua/education/average/new_pr/611/geo.doc
92. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Природознавство. 5 клас. – К., 2017 – на сайті МОН України.
93. Психологічні аспекти гуманізації освіти / За ред. Г.О.Балла. – К., 1996. – 119 с.

94. Селевко Г.К. Энциклопедия образовательных технологий: в 2 т. – М.: НИИ школьных технологий, 2006. – Т.1 – 816 с.; Т.2 – 832 с.
95. Сиротенко А.Й. Виховний потенціал шкільної географічної освіти // Географія та основи економіки в шк. – 2004. – № 4. – С. 8-11.
96. Сиротенко А.Й. Світові тенденції розвитку шкільної географії // Географія та основи економіки в шк. – 2003. – № 5. – С. 2-3.
97. Сиротенко А.Й. Чернов Б.О., Плахута В.І. Географія України: Проб. підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. – К.: Освіта, 1994. – 223 с.
98. Скуратович О.Я. Робота з картографічними матеріалами на уроках географії в загальноосвітніх навчальних закладах (методичні рекомендації). – К.: НВП "Картографія" 2000. – 16 с.
99. Стадник А.Г. Географія 6 клас: Методичний посібник для вчителів географії. – Х.: Легас, 2002. – 336 с.
100. Стадник А.Г. Нетрадиційні форми уроків географії. – Х.: Основа, 2004. – 96 с.
101. Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики. – К.: "К.І.С.", 2003. – 296 с.
102. Топузов О.М. Загальна методика навчання географії: Підручник / О.М. Топузов, В.М. Самойленко, Л.П. Вішнікіна. – К.: ДНВП «Картографія», 2012. – 512 с.
103. Топузов О.М. Проблемне навчання географії в школі: теорія і практика: Монографія. – К.: Фенікс, 2007. – 304 с.
104. Топузов О.М., Надтока О.Ф.: Підручник для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. – К.: Світ знань, 2017. – 272 с.
105. Топузов О.М., Назаренко Т.Г. Профільне навчання географії: організація та впровадження в практику школи // Географія. – 2010. - № 15/16. – С. 37-41.
106. Топузов О.М. Підручник «Соціальна і економічна географія світу». 10-й клас (профільний рівень) / О.М. Топузов, Т.Г. Назаренко, Л.В. Тименко. – К.: Педагогічна думка, 2010. – 372 с.
107. Фізична географія України: дидактичний комплекс до вивчення шкільного курсу в 8 класі за програмою 12-річної школи: метод. посібник / С. Кобернік, Р. Коваленко.– К.: Шкільний світ, 2009.–144 с.
108. Харченко А.А., Харченко І.М. Урок географії в 6 класі. Викладання блоками: посібник для вчителя: [навчально-методичний посібник]. – Харків: Основа, 2007. – 176 с.

109. Чернов Б.О., Корнєєв В.П. Методи навчання географії в школі: Посібник для вчителів. – К.: Рад. школа, 1986. – 174 с.
110. Шипович Є.Й. Методика викладання географії. – К.:Вища школа, 1981. – 174 с.
111. Шищенко П.Г., Муніч Н.В. Географія: Підручник для 8 класу загальноосвіт. навч. закл. - К., 2016. - 272 с.

14.2. Допоміжна література

112. Алексюк А.М., Грищенко М.М., Киричук О.В. та ін. Педагогіка / За ред. А.М. Алексюка. – К.: Вища школа, 1985. – 296 с.
113. Андрєєва В.М. Типи уроків // Географія. – 2006. – № 15. – С. 40-41.
114. Андрєєва В.М. Урок географії в сучасних технологіях / В.М. Андрєєва, О.Є, Шматько. – Харків: Основа, 2006. – 172 с.
115. Андрєєва В.М. Урок географії якого чекають: збірник нестандартних уроків / уклад. В.М. Андрєєва. – Х.: Основа, 2008. – 140 с.
116. Атаманчук П.С. Управління процесом навчально-пізнавальної діяльності. – Кам'янець-Подільський: В-во Кам'янець-Подільського пед. ін-ту, 1997. – 136 с.
117. Безуглий В.В. Методика навчання фізичної географії України засобами комп'ютерних технологій. Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Укр. інженерно-пед. акад. – Х., 2003. – 19 с.
118. Бойко В.М., Карпюк Г.І., Чанцева Н.І. Географія. Зовнішнє незалежне оцінювання. Тестові завдання: Посібник для тренування. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2008. – 80 с.
119. Будзяк Т.Т. Використання проектора та інтерактивної дошки на уроках географії // Географія. – 2009. – № 4. – С. 6-9.
120. Булгакова Т.Є. Практичні завдання на контурних картах 5-10 кл.: Навчально-методичний посібник / Т.Є. Булгакова, А.М. Байназаров. – Харків: Основа, 2001. – 186 с.
121. Великий довідник школяра з тестовими завданнями: математика, інформатика, фізика, хімія, біологія, географія. – К.: Махаон-Україна, 2008. – 864 с.
122. Вишневський О.І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: Посіб. для студентів вищих навч. закладів.– Дрогобич: Коло, 2003.–528 с.
123. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук. – К.: Просвіта, 2001, – 416 с.

124. Возрастные возможности усвоения знаний / Под ред. Д.Б. Эльконина, В.В. Давыдова. – М.: Просвещение, 1996. – 442 с.
125. Вчимося вчити: 6 клас: Посібник для студентів-практикантів / За ред. С.Г. Коберніка, С.Я. Скуратовича. - К.: СКБ "Географ", 2004. – 58 с.
126. Вчимося вчити: 7 клас: Посібник для студентів-практикантів / За ред. С.Г. Коберніка, С.Я. Скуратовича. - К.: СКБ "Географ", 2004. - 94 с.
127. Галюк Н. Дослідницькі методи на уроках географії // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2007. – № 5. – С. 6-7.
128. Гарус М.Л. Інтерактивні технології навчання на уроках географії // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2005. – № 33. – С. 3-7.
129. Географія. Вчимося вчити: методичний посібник / Упорядк. О.М. Варакута. – Тернопіль, 2012. – 80 с.
130. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження. Методологічні поради молодим науковцям. – К., 1995. – 45 с.
131. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник.- К.: Либідь, 1997.-376 с.
132. Горпинюк В.П. Ілюстративний матеріал підручника як складова його структури // Педагогіка і психологія. – 1995. – №1. – С. 54-63.
133. Гриньова В.М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичні та методичні аспекти). – Харків: Основа, 1998. – 300 с.
134. Денисик Г. Основні етапи розвитку географії в Україні // Географія та основи економіки в школі, 1998. – № 1; № 3 – С. 9-14.
135. Дичківська І.М. Основи педагогічної інноватики: Навчальний посібник. – Рівне: РЛГУ, 2001. – 233 с.
136. Дубович І. Країнознавчий словник-довідник. – Львів: видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2002. – 260 с.
137. Житник Б.О. Групові форми організації навчання // Географія. – 2008. – № 4. – С. 9-13.
138. Замковий В.П. Майстерність вчителя географії. – К.: Вища школа, 1971. – С. 27-32.
139. Зеленський І. Навчальні ігри на уроках географії // Географія та основи економіки у школі. – 2003. – № 1. – С. 15-19.
140. Зязюн І.А. Учитель у контексті державної національної програми “Освіта” // Психолого-педагогічні новини. – 1994. – №1. – С. 3-9.
141. Ігри дорослих. Інтерактивні методи навчання / Упоряд. Л. Галіцина. – К.: Ред. загальнопед. газ., 2005. – 128 с.
142. Ільїнський А.М. Використання інформаційних технологій на уроках географії // Географія. – 2004. – № 23. – С. 15-16.

143. Історія географічних відкриттів. Видатні мандрівки. – К.: Павлін, 2005. – 224 с.
144. Іщук С.І., Гладкий О.В. Техніко-економічні основи промислового виробництва. – К.: Академія, 2011. – 304 с.
145. Кабак П.І. Додаткові матеріали до уроків 7 класів // Географія. – 2008. - № 15/16. – С. 65-74.
146. Клименко В.Г. За сторінками шкільного підручника географії: хрестоматія 7 кл. – Харків: Основа, 2007. – 186 с.
147. Кобернік С. Дидактичні можливості підручника географії (на прикладі вивчення курсу "Географія материків і океанів") // Географія та основи економіки в шк., 2006, № 1. – С. 10-12.
148. Кобернік С., Терепищій С. Метод проектів як прояв сучасної філософії освіти в шкільних курсах географії // Географія та основи економіки в школі, 2007, № 4. – С. 3-8.
149. Кобернік С.Г. Географія. 9 клас. Відповіді на питання білетів державної атестації: Навчальний посібник. – К.: Стафед-2, 2009.– 96 с.
150. Кобернік С.Г. Географія. Збірник тестових завдань: навчальний посібник / С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко / За ред. С.Г. Коберніка. – Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2017. – 212 с.
151. Кобернік С.Г. Довідник з географії з тестовими завданнями / С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко / За ред. С.Г. Коберніка. – Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2017. – 644 с.
152. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Географія в опорних схемах, таблицях та картосхемах: Навчальний посібник для підготовки до державної атестації та зовнішнього незалежного оцінювання. – Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин, 2015 . – 312 с.
153. Кобернік С.Г. Навчальні програми з географії для середньої загальноосвітньої школи як домінуючий компонент змісту географічної освіти // Наукові записки, Вип. ХІІ, К.: 2001. – С. 22-25.
154. Кобернік С.Г. Підсумкові контрольні роботи в шкільних курсах географії / С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко // Географія та економіка в сучасній школі, 2013, № 2. – С. 6-18.
155. Кобернік С.Г. Проблеми і перспективи сучасної дидактичної системи навчання географії в школі // Наукові записки: Зб. наук. статей. – К.: НПУ, 2001. – Випуск 38. – С. 46-52.
156. Кобернік С.Г. Сучасні тенденції педагогічного контролю навчальних досягнень учнів у системі шкільної географічної освіти / Вісник: Зб. наук. статей. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2002. – Випуск 2. – С. 101-110.
157. Кобернік С.Г. Цільові аспекти географічної освіти в основній школі згідно нових навчальних програм // Єдність навчання і наукових

- досліджень – головний принцип університету: матеріали доповідей звітно-наукової конференції викладачів університету за 2008 рік, 5 – 6 лютого 2009 року / Укл. Г.І. Волинка, О.В. Уваркіна, О.П. Симоненко, О.П. Ємельянова. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. – С. 83-86.
158. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Географія в опорних схемах та схематичних малюнках. 6 клас: Навчально-методичний посібник. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2016. – 44 с.
159. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Географія в опорних схемах, таблицях та картосхемах. 7 клас: Навчально-методичний посібник. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2016. – 56 с.
160. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Географія в опорних схемах, таблицях та картосхемах. 8 клас: Навчально-методичний посібник. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2018. – 64 с.
161. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Географія в опорних схемах, та таблицях 9 клас: Навчально-метод. посібник. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2018. – 60 с.
162. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Географія в опорних схемах та таблицях 10 клас: Навчально-методичний посібник. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2017. – 72 с.
163. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Географія: Дидактичні матеріали для поточного контролю та тематичного оцінювання навчальних досягнень школярів. 6 клас: Навчально-метод. посібник. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2002.– 72 с.
164. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Географія: Дидактичні матеріали для поточного контролю та тематичного оцінювання навчальних досягнень школярів. 7 клас: Навчально-метод. посібник. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2003.– 88 с.
165. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Географія: Дидактичні матеріали для поточного контролю та тематичного оцінювання навчальних досягнень школярів. 8 клас: Навчально-метод. посібник. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2002.– 72 с.
166. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Географія: Дидактичні матеріали для поточного контролю та тематичного оцінювання навчальних досягнень школярів. 9 клас: Навчально-метод. посібник. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2002.– 80 с.
167. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Географія: Дидактичні матеріали для поточного контролю та тематичного оцінювання навчальних досягнень

- школярів. 10 клас: Навчально-метод. посібник. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2002. – 84 с.
168. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Практикум з курсу «Материки та океани» з додатками: зошитом для самостійної роботи, підсумковими контрольними роботами. 7 клас. – Кам'янець-Подільській: Абетка, 2020. – 48 с.; 32 с.
169. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Практикум з курсу "Україна і світове господарство" з додатками: зошитом для самостійної роботи, підсумковими контрольними роботами. 9 клас. – Кам'янець-Подільській: Абетка, 2020. – 48 с.; 30 с.
170. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Практикум з курсу "Україна у світі: природа, населення" з додатками: зошитом для самостійної роботи, підсумковими контрольними роботами. 8 клас. – Кам'янець-Подільській: Абетка, 2020. – 44 с.; 36 с.
171. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Практикум з природознавства для 5 класу: Навчально-методичний посібник. – Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2012. – 44 с.
172. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Природознавство в опорних схемах та схематичних малюнках: 5 клас. – Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2020. – 62 с.
173. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Практикум з курсу "Регіони та країни": 10 клас. – Кам'янець-Подільській: ФОП Сисин, 2020. – 72 с.; 32 с.
174. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Практикум з курсу "Загальна географія" з додатками: зошитом для самостійної роботи, підсумковими контрольними роботами. 6 клас. – Кам'янець-Подільській: Абетка, 2020. – 52 с.; 24 с.
175. Кобернік С.Г. Алгоритми для виконання практичних робіт з географії в 7 класі за новою програмою / С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко // Географія та економіка в рідній школі, 2016, № 1. – С. 17-28.
176. Кобернік С.Г. Практичні роботи з географії у 8 класі за новою програмою (I семестр) / С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко // Географія та економіка в рідній школі, 2016, № 7-8. – С. 14-20.
177. Кобернік С.Г. Вивчення географії у 8 класі за новою програмою / С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко // Географія та економіка в рідній школі, 2016, № 7-8. – С. 9-13.

178. Кобернік С.Г. Загальна географія. Програма для профільного навчання у старшій школі / С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко // Географія та економіка в рідній школі, 2016, № 10. – С. 7-12.
179. Кобернік С.Г. Практичні роботи з географії у 8 класі за новою програмою (II семестр) / С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко // Географія та економіка в рідній школі, 2016, № 11. – С. 15-20.
180. Кобернік С.Г. Опорні схеми для вивчення розділу «Населення України і світу» у 8 класі за новою програмою / С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко // Географія та економіка в рідній школі, 2017, № 3. – С. 4-16.
181. Кобернік С.Г. Особливості календарно-тематичного планування уроків географії у 9 класі за новою програмою / С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко // Географія та економіка в рідній школі, 2017, № 7-8. – С. 49-53.
182. Кобернік С.Г. Алгоритми для виконання програмних практичних робіт з географії у 9 класі / С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко // Географія та економіка в рідній школі, 2017, № 9. – С. 12-18.
183. Кобернік С.Г. Опорні схеми для вивчення окремих тем у курсі «Україна і світове господарство», 9 клас / С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко // Географія та економіка в рідній школі, 2017, № 10. – С. 2-18.
184. Кобернік С.Г. Контрольні роботи для тематичного оцінювання навчальних досягнень школярів з географії у 8-9 класах / С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко // Географія та економіка в рідній школі, 2018, № 1. – С. 13-24.
185. Кобернік С.Г., Люта В.В. Самоконтроль учня як основа здійснення поточного контролю навчальних досягнень з географії у 8-9 класах // Географія та основи економіки в школі, 2009, № 9. – С. 2-5.
186. Кобернік С.Г. Сучасні електронні засоби для модернізації освітнього процесу з географії в школі / С.Г. Кобернік, В.В. Афанасьєва // Географія та економіка в рідній школі. – № 5, 2020. – С. 21-26.
187. Кобернік С.Г. Дидактичні можливості онлайн уроку географії з використанням відеопрограм у період карантину / С.Г. Кобернік, В.В. Афанасьєва // Географія та економіка в рідній школі. – № 7-8, 2020. – С. 19-24.
188. Кобернік С.Г. Географія. Довідник, тестові завдання / С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко / За ред. С.Г. Коберніка. – Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2020. – 888 с.
189. Кобернік С.Г. Календарно-тематичне планування уроків географії у 6-11 класах та природознавства у 5 класі (за чинними у 2020 році

- програмами): методичний посібник / С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко. – Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин Я.І., 2020. – 64 с.
190. Кобернік С.Г. Географія в опорних схемах, таблицях та картосхемах 6 – 11 класи: Навчальний посібник / С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко; за ред. С.Г. Коберніка. – Кам'янець-Подільський: Видавництво Абетка, 2020. – 376 с.
191. Кобернік С.Г. Географія. Збірник тестових завдань: навчальний посібник / С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко / За ред. С.Г. Коберніка. – Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2020. – 252 с.
192. Кобернік С.Г. Географія. Збірник тестових завдань. 10 варіантів у форматі ЗНО та ДПА: навчальний посібник / С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко – Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2020. – 116 с.
193. Кобернік С.Г. Географія: комплексне видання / С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко – К.: Літера, 2020. – 480 с.
194. Кобернік С.Г. Географія: довідник для абітурієнтів та школярів закладів загальної середньої освіти: навч. посіб. / С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко. – Київ: Літера ЛТД, 2020.–592 с.
195. Кон И.С. Психология ранней юности. – М.: Просвещение, 1989. – 254 с.
196. Концепція національного виховання // Освіта. – 1994. - 26 жовтня. – С. 5-12.
197. Корнєєв В.П. Географічні ігри та розваги.–К.: Радянська школа, 1972. – 167 с.
198. Корнєєв В.П. Технології в навчанні географії: Навчально-методичний посібник. – Харків: Основа, 2004. – 111 с.
199. Корнєєв В. Навчально-методичне забезпечення вивчення географії в школі // Географія та основи економіки в школі, 1998. – № 3.– С.19-22.
200. Корнєєв В. Сучасний урок географії: методи навчання // Географія та основи економіки в школі, 2007. – № 8. – С. 8-10.
201. Корнєєв В. Урок географії: загальні вимоги, типи і структура // Географія та основи економіки в школі. – 2007. – № 3. – С. 2-5.
202. Корольов В.П. Кросворди до курсу «Загальна географія» // Географія. – 2010. - № 17. – С. 1-8.
203. Короткий тестологічний словник-довідник. – К.: Грамота, 2008. – 160 с.
204. Косик Н., Косик Л. Використання інтерактивних методів у процесі навчання учнів географії // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2003. - № 13. – С. 13-16.
205. Костенко Л. В. Географічні диктанти. 8-9 класи. Бібліотека творчого вчителя. – Харків: Ранок, 2009. – 160 с.

206. Костенко Л. В. Географічні диктанти. 6-7 класи. Бібліотека творчого вчителя. – Харків: Ранок, 2007. – 160 с.
207. Костенко Л. В. Географія України: наочний довідник. – Харків: Ранок, 2006. – 96 с.
208. Костиця М.Ю., Обозний В.В. Шкільна краєзнавчо-туристична робота. – К.: Вища шк., 1995.–223 с.
209. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / За ред. Л.М. Проколієнко. – К.: Рад. шк., 1989. – 609 с.
210. Кулюткин Ю.Н., Сухобская Г.С. Моделирование педагогической ситуации.– М.: Просвещение, 1981. – 114 с.
211. Лернер И.Я. Процесс обучения и его закономерности. – М.: Знание, 1980. – 96 с.
212. Лис Ю. Кабінет географії: яким йому бути // Географія та основи економіки в шк., 2006, № 1. – С. 3-5.
213. Лозова В.І., Троцько Г.В. Теоретичні основи виховання і навчання: Навч. посібник – Харків: Вид-во ХДПУ ім. Г. Сковороди, 1997.–338 с.
214. Максименко С.Д. Теорія і практика психолого-педагогічного дослідження. – К.: НДІП, 1990. – 39 с.
215. Малая О.І. Інтерактивні та ігрові форми навчання на уроках географії // Географія, краєзнавство, туризм. – 2002. – №3. – С. 4-6.
216. Мартинюк І.В. Національне виховання: теорія і методологія. – Київ: ІСДО, 1995. – 160 с.
217. Мартинюк М.І. Структурно-логічні схеми на уроках географії 10 кл. // Географія. – 2007. - № 17. – С. 1-8.
218. Масляк П. О. Хрестоматія з географії України. – К., 1995.– 260 с.
219. Мелько Л. Культурологічний напрям географічної освіти: сучасні реалії та концептуальні положення // Рідна школа. – 2002. – №1. – С. 51-53.
220. Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи / За заг. ред. О.І. Локшиної – К.: К.І.С., 2004. – 128 с.
221. Назаренко Т.Г. Формування соціально-економічних понять у старшокласників на уроках географії: Автореферат дис. канд. пед. наук 13.00.02 – теорія та методика навчання географії.–К., 2004.– 20 с.
222. Науменко Є.І. Інновації на уроках географії: з досвіду учасників конкурсу «Учитель року». Нестандартні уроки. – Харків: Основа, 2007. – 160 с.
223. Ніколенко В.О. Країни і народи. 10 кл.: (брейн-ринг) // Географія. – 2007. – № 2. – С. 32-34.

224. Пальчевський С.С. Засоби сугестопедичного навчання // Теорія та практика вивчення природничо-математичних і технічних дисциплін: Збірник науково-методичних праць. – К.: КНЛУ, 2002. – № 19. – С. 16-18.
225. Пальчевський С.С. Сугестопедична роль поезії на уроках географії // Теоретичні питання освіти та виховання: Збірник наукових праць. – К.: КНЛУ, 2001. – № 16. – С. 37-40.
226. Пальчевський С.С. Цілі та завдання сугестопедичного навчання // Теорія та методика вивчення природничо-математичних і технічних дисциплін: Збірник науково-методичних праць. – Рівне: РДГУ, 2002, – № 4.– С. 166-171.
227. Перелік навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих МОН України для використання в основній і старшій школі у ЗНЗ з навчання українською мовою у 2008/09 навчальному році // Інформаційний збірник МОН України. – К.: Педагогічна преса, 2008 – 2018 рр. – № 28-29-30. – С. 63-69.
228. Пестушко В. Гуманітаризація процесу навчання географії: можливість і важливість // Рідна шк. – 2000. – №11. – С. 43-47.
229. Пиаже Ж. Психологія ребенка. – М., СПб: ПИТЕР, 2003. – 159 с.
230. Пидкасистый П.И. Педагогика. – М., 1997. – 640 с.
231. Підласий І., Підласий А. Педагогічні інновації // Рідна шк. – 1998. – №12. – С. 3-18.
232. Плахотнік О.В. Теоретико-методологічні основи розвитку геоекологічної освіти в Україні. Монографія. – К., 1998. – 333 с.
233. Покась Л. Методика організації та проведення шкільних семінарів на уроках фізичної географії // Географія та основи економіки в шк.– 2010. – №1. – С. 15-19.
234. Покась Л. Методика проведення дискусії на уроці географії у 8 класі // Географія та основи економіки в школі. – 2010. – №2. – С. 5-7.
235. Покась Л., Мотивиляк О. Методика формування комунікативної компетентності у старшокласників на уроках географії // Географія та основи економіки в школі. – 2011. – № 2. – С. 2-6.
236. Понурова Г.А. Проблемный подход в обучении географии в средней школе. – М.: Просвещение, 1991. – 192 с.
237. Попов В.Д. Географічні цікавинки для допитливих: Міні-хрестоматія вчителю та учню на допомогу. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2007. – 304 с.

238. Рідний край (географія та краєзнавство) 5 клас / За ред. О.Я. Скуратовича. – К.: Просвіта, 1999. - 96 с.
239. Рудницька О.П., Болгарський А.Г., Свистельніков Т.Ю. Основи педагогічних досліджень: Навчально-методичний посібник. – К., 1998. – 138 с.
240. Рудницький С. Україна – наш рідний край. – Львів, 1917. – 140 с.
241. Савченко О.Я. Стан і завдання реформування змісту загальної шкільної освіти // Педагогіка і психологія. – 1999. – № 4. – С. 6-17.
242. Скарлато Г.П. Цікава географія. – К.: Рад. школа, 1966. – 156 с.
243. Склярєнко В. М. Країни світу: Дитяча енциклопедія. – К.: Фоліо, 2008. – 608 с.
244. Смолюк І.О. Педагогічні технології: Дослідження соціально-особистісного аспекту. Монографія. – Луцьк: Вежа, 1999. – 294 с.
245. Сорока М. Дискусія та дебати як інтерактивні технології навчання // Географія та основи економіки в школі. – 2010. - № 3. – С. 5-12.
246. Сосса Р. Картографічне забезпечення вивчення географії в школі // Географія та основи економіки в школі. – 1998. - № 3. – С. 23-25.
247. Стадник О.Г. Увесь довідковий матеріал до курсу фізичної географії: 6-7 кл. – Харків: Основа, 2007. – 173 с.
248. Сухомлинский В.А. Избранные произведения: В 5 т. / Редкол. А.Г. Дзевєрин и др. – К.: Рад. шк., 1979. – Т.1. – 685 с.; Т.2 – 629 с.; Т.3. – 719 с.; Т.4. – 670 с.
249. Тетерський Т.Б., Янко М.Т. Позаурочна та позакласна робота з географії / pidruchniki.com.ua/pedagogika
250. Топузов О.М. Методи проблемного навчання в процесі викладання географії // Географія та основи економіки в школі // Рідна шк. – 2007. – № 5. – С. 43-46.
251. Топузов О.М. Пізнавальна самостійність школярів в умовах проблемного вивчення географії // Географія та основи економіки в шк. – 2006. – № 2. – С.42-44.
252. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори: У 2 т. – К.: Рад. школа, 1983. – Т.1. – 488 с.; Т.2. – 360 с.
253. Філософія: Підручник / За заг.ред. М.І. Горлача, В.Г. Кременя та ін. – Харків: Консул, 2001. – 672 с.
254. Фіцула М.М. Педагогіка: Навч. посіб. для студ. вищих пед. закладів. – К.: Академія, 2008. – 584 с.

255. Хрестоматія з географії материків і океанів: Посібник для вчителя / Упоряд. Т.О. Смирнова. - К.: Рад. шк., 1991. - 383 с.
256. Шляхи підвищення ефективності уроку географії / Упоряд. О. Я. Скуратович. – К.: Рад. школа, 1991. – 93 с.
257. Щенев В.А. Классификация уроков географии нетрадиционной формы // География в шк. – 1999. – №2. – С. 33-35.
258. Эльконин Д.Б. Избранные педагогические труды. Проблемы возрастной и педагогической психологии. – М.: Междунар. пед. академия, 1995. – 224 с.
259. Ярошенко О.Г. Природознавство: підруч. для 5 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О.Г. Ярошенко, В.М. Бойко. – К.: Світоч, 2018. – 240 с.
260. Ярошенко О.Г. Природознавство: підруч. для 5-го кл. загальноосвіт. навч. закл. / Т.В. Коршевнік, В.І. Баштовий; За ред. О.Г. Ярошенко. – К.: Генеза, 2018. – 256 с.
261. Яценко В.С. Методика оцінювання навчальних досягнень учнів з географії. – Харків: Основа, 2007. – 160 с.

14.3. Інформаційні ресурси

1. georum.at.ua (додаткова інформація про Україну)
2. geo-teacher.at.ua/load/8 (конспекти уроків учителів географії)
3. <http://africa.turmir.com/> (географічний огляд країн Африки)
4. <http://allnature.org.ua/ua/11.htm>
5. <http://australia.at.ua/> (відомості про Австралію)
6. <http://bestlessons.at.ua/> (у рубриці «Навчальні предмети» подано матеріали з географії)
7. <http://compas.ucoz.com/>
8. http://distance.edu.vn.ua/geo_test/g92.html (тестові завдання з географії)
9. <http://geography.kz/>
10. <http://geography.su/> (економічні та тематичні карти світу, регіонів та країн, книги в електронному вигляді)
11. http://geoknigi.com/view_map.php?id=8 (географічні карти)
12. <http://georum.at.ua/> (інформаційна база за такими напрямками «Цікава географія», «Каталог матеріалів за темами шкільних курсів», «Електронні енциклопедії та атласи»)
13. <http://geoworld.ucoz.ua/>
14. <http://ifact.com.ua/> (інформація про природні зони материків)
15. <http://news2.ukrinform.com.ua:8100/States/Kornev/Rez/continents.shtml>

16. <http://novashkola.ua/productions/geography/7class/> (відео уроки)
17. <http://ostriv.in.ua/index.php> (у розділі «Шкільні предмети» є матеріали з усіх курсів географії)
18. http://ostriv.in.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=2194&Itemid=-5
19. http://osvita.ua/school/lessons_summary/geography/
20. http://osvitanet.com.ua/index.php?page_id=128 (Інтернет-версії підручників, атласів, методичні рекомендації, розробки уроків)
21. <http://school.xvatit.com/index.php?title> (матеріали до всіх тем географії у 9 класі)
22. <http://school-collection.edu.ru/collection/> (ілюстративні матеріали для курсів географії)
23. <http://svit.ukrinform.com> (географічна інформація про країни світу)
24. <http://uk.wikipedia.org/wiki/Австралія>
25. http://uk.wikipedia.org/wiki/Адміністративний_поділ_країн_Океанії
26. http://uk.wikipedia.org/wiki/Економічна_і_соціальна_географія_України.
27. http://uk.wikipedia.org/wiki/Категорія:Країни_Африки
28. <http://web-japan.org/nipponia/archives/en/index.html>
29. http://world-geographic.com/tag/ocean/Світова_географія
30. <http://www.50states.com/> (відомості про США)
31. <http://www.bespoleznoe.info/> (інформація про цікаві географічні факти)
32. <http://www.emaps-online.com/> (геоінформаційна система)
33. <http://www.geosite.com.ua/> (географічна інформація з різних курсів, електронна версія Всеукраїнського науково-теоретичного часопису «Історія української географії»)
34. <http://www.itc.ua/> (картографічні матеріали, інтерактивні підручники)
35. <http://www.ko-online.com.ua/> (електронні версії атласів і карт)
36. <http://www.mon.gov.ua/education> (Концепція змісту географічної освіти)
37. http://www.osvitanet.com.ua/index.php?page_id=248 (електронні версії підручників, атласів, контурних карт, ілюстрацій)
38. <http://www.to-francia.com/> (інформація про Францію)
39. <http://www.twirpx.com/files/common/geography/> (навчальні посібники з географії, довідники та енциклопедії в електронному вигляді)
40. <http://www.ukrmap.kiev.ua/index.php?id=377&lang=uk> (окремими розділами є курси географії 6-10 класів)
41. <http://www.umniki.com.ua/?q=node/42> (бібліотека електронних засобів унаочнення «Географія 7-10 класи»)

42. <http://www.umniki.com.ua/?q=node/720> (електронний посібник з економічної і соціальної географії України 9 клас)
43. <http://www.vayatio.net/geografi.html>
44. <http://www.youtube.com/watch?v=N8JVZpQTmng> (відеоматеріали)
45. <https://www.cia.gov/> (географічні характеристики та статистичні дані з країн світу; інформація оновлюється щотижнево) (*сайт англійською мовою*)
46. nature.worldstreasure.com (матеріали про природні явища)
47. school.xvatit.com (конспекти уроків і методичні матеріали з географії)
48. www.novashkola.ua (мультимедійний підручник з курсу «Фізична географія України»)
49. www.osvitanet.com.ua (Інтернет-версії підручників, атласів, розробки уроків, методичні рекомендації, ілюстрації)